

Stenografični zapisnik

petnajste seje

deželnega zbora kranjskega

v Ljubljani

dne 14. oktobra 1909.

Stenographischer Bericht

der fünfzehnten Sitzung

des krainischen Landtages

in Laibach

am 14. Oktober 1909.

Navzoči: Prvosednik: Deželni glavar Franc pl. Šuklje. — Vladni zastopnik: C. kr. deželni predsednik baron Teodor Schwarz in c. kr. okrajni glavar Karol grof Künigl. — Vsi člani razun: Dr. Ferdinand Eger, knezoškof dr. Anton Bonaventura Jeglič, Filip Supančič in Josip Turk. — Zapisnikar: Deželni tajnik Franc Uršič.

Dnevni red:

1. Branje zapisnika XIV. deželnozbornske seje dne 13. oktobra 1909.
2. Naznanila deželnozbornskega predsedstva.
3. Priloga 194. Poročilo finančnega odseka o raznih osebnih stvarih (k prilogi 159).
4. Priloga 195. Poročilo finančnega odseka o ureditvi služb zdravnika in učitelja v deželni prisilni delavnici (k prilogi 160).
5. Ustno poročilo odseka za deželna podjetja o nujnem predlogu gospoda poslanca dr. Lampeta o podeželni električni napravi (137).
6. Utemeljevanje nujnega predloga gospoda poslanca Gangla in tovarišev glede zakonskega načrta o uvedbi kulturnega davka.
7. Utemeljevanje nujnega predloga gospoda poslanca Gangla in tovarišev glede zakonskega načrta o regulaciji učiteljskih plač.
8. Utemeljevanje nujnega predloga gospoda poslanca Gangla in tovarišev glede določitve minimalnih dohodkov učiteljstva.
9. Utemeljevanje nujnega predloga gospoda poslanca Gangla in tovarišev glede službene dobe in vstevanja provizornih in vojaških let učiteljev v pokojnino.
10. Priloga 196. Poročilo finančnega odseka v zadevi prevzetja oskrbnih stroškov za v okrožni bolnici v Postojni oskrbovane bolnike na deželni zaklad (k prilogi 102).
11. Priloga 197. Poročilo finančnega odseka o peticijah 4, 502, 553, 497, 298, 56, 499, 461, 65, 531, 96, 559, 489, 498, 496, 79, 33, 10, 464, 151, 81, 414, 400.
12. Priloga 193. Poročilo upravnega odseka o prošnji «Kmetске zveze» za Vipavski okraj za izposlovanje zgradbe železnice Ajdovščina-Vipava-St. Vid (567/Pet.).

Anwesende: Vorsitzender: Landeshauptmann Franz Ebler von Šuklje. — Regierungsvertreter: k. k. Landespräsident Freiherr Theodor Schwarz und k. k. Bezirkshauptmann Karl Graf Künigl. — Sämtliche Mitglieder mit Ausnahme von: Dr. Ferdinand Eger, Fürstbischof Dr. Anton Bonaventura Jeglič, Philipp Supančič und Josef Turk. — Schriftführer: Landschaftssekretär Franz Uršič.

Tagesordnung:

1. Lesung des Protokolls der XIV. Landtags-Sitzung vom 13. Oktober 1909.
2. Mitteilungen des Landtagspräsidenten.
3. Beilage 194. Bericht des Finanzausschusses über verschiedene Personalangelegenheiten (zur Beilage 159).
4. Beilage 195. Bericht des Finanzausschusses über die Regelung des Dienstes für den Arzt und den Lehrer in der Zwangsarbeitsanstalt (zur Beilage 160).
5. Mündlicher Bericht des Ausschusses für Landesunternehmungen über den Dringlichkeitsantrag des Herrn Abgeordneten Dr. Lampe über die Landeselektrizitätsanlage (137).
6. Begründung des Dringlichkeitsantrages des Herrn Abgeordneten Gangl und Genossen, betreffend den Gesetzentwurf über die Einführung der Kultursteuer.
7. Begründung des Dringlichkeitsantrages des Herrn Abgeordneten Gangl und Genossen, betreffend den Gesetzentwurf über die Regulierung der Lehrergehälter.
8. Begründung des Dringlichkeitsantrages des Herrn Abgeordneten Gangl und Genossen, betreffend die Feststellung der Minimal-einkommen der Lehrerschaft.
9. Begründung des Dringlichkeitsantrages des Herrn Abgeordneten Gangl und Genossen, betreffend die Dienstzeit und Einrechnung der Militärdienstzeit der Lehrer in die Pension.
10. Beilage 196. Bericht des Finanzausschusses, betreffend die Übernahme der Verpflegskosten für die im Distriktspitale in Adelsberg verpflegten Kranken auf den Landesfonds (zur Beilage 102).
11. Beilage 197. Bericht des Finanzausschusses über die Petitionen 4, 502, 553, 497, 298, 56, 499, 461, 65, 531, 96, 559, 489, 498, 496, 79, 33, 10, 464, 151, 81, 414, 400.
12. Beilage 193. Bericht des Verwaltungsausschusses über die Petition der «Kmetška zveza» für den Bezirk Wippach um Erwirkung des Eisenbahnbaues Haidenschaft-Wippach-St. Veit (567/Pet.).

- 13. Utemeljevanje samostalnega predloga gospoda poslanca Ravnikarja in tovarišev glede ustanovitve mesta živinozdravnika za Reško dolino (k prilogi 198.).
- 14. Utemeljevanje samostalnega predloga gospoda poslanca Ravnikarja in tovarišev glede ustanovitve kmetijske šole za Gorenjsko in Notranjsko (k prilogi 199.).
- 15. Utemeljevanje nujnega predloga gospoda poslanca Gangla in tovarišev glede zakonskega načrta volilne reforme za deželni zbor kranjski.
- 16. Utemeljevanje nujnega predloga gospoda poslanca Gangla in tovarišev glede saniranja deželnih financ.

Začetek seje ob 3. uri 20 minut popoldne.

- 13. Begründung des selbständigen Antrages des Herrn Abgeordneten Ravnikar und Genossen, betreffend die Kreierung einer Tierarztenstelle für das Reka-Tal (zur Beilage 198).
- 14. Begründung des selbständigen Antrages des Herrn Abgeordneten Ravnikar und Genossen, betreffend die Errichtung einer landwirtschaftlichen Schule für Ober- und Innerkrain (zur Beilage 199).
- 15. Begründung des Dringlichkeitsantrages des Herrn Abgeordneten Gangl und Genossen, betreffend den Gesetzentwurf über die Wahlreform für den krainischen Landtag.
- 16. Begründung des Dringlichkeitsantrages des Herrn Abgeordneten Gangl und Genossen, betreffend die Sanierung der Landesfinanzen.

Beginn der Sitzung um 3 Uhr 20 Minuten Nachmittags.

Deželni glavar:

Konstatujem sklepčnost in otvarjam XV. sejo deželnega zbora. Glede točke:

1. Branje zapisnika XIV. deželnozborske seje dne 13. oktobra 1909.

1. Lesung des Protokolles der XIV. Landtags-sitzung vom 13. Oktober 1909.

omenjam, da so se zedinile stranke, da se z ozirom na pičli čas, ki je bil na razpolago gospodu zapisnikarju, danes ne bo čitalo zapisnika. S tem je rešena prva točka dnevnega reda in mi prestopimo k točki:

2. Naznanila deželnozborskega predsedstva.

2. Mitteilungen des Landtagspräsidiums.

Deželni glavar:

Tukaj imam naznaniti, da je vložena peticija bivšega ravnatelja deželnih dobrodelnih zavodov dr. Alojzija pl. Valente za milostno vštetje nagrade, ki jo je užival poleg plače, v pokojnino. Odkazem to peticijo finančnemu odseku in mislim, da bi se ta stvar in morda še kaka druga peticija lahko rešila v odseku v odmoru, katerega bom itak dal v današnji seji.

Dalje mi je čast naznaniti, da mi je došel samostalni predlog gospoda poslanca dr. Lampeta o izkoriščanju vodnih sil za deželna podjetja. Dal bom gospodu predlagatelju še tekom današnje seje, toda šele po absolviranem dnevnem redu, priliko, utemeljevati ta njegov predlog.

In sedaj prestopimo takoj k točki:

3. Priloga 194. Poročilo finančnega odseka o raznih osebnih stvareh (k prilogi 159.).

3. Beilage 194. Bericht des Finanzausschusses über verschiedene Personalangelegenheiten (zur Beilage 159).

Poročevalec dr. Žitnik:

Visoka zbornica! Kakor je razvidno iz priloge 159., je deželni odbor nastavljal muzejskim ravnateljem dr. Josipa Mantuanija, in sicer v zmislu deželnozborskega sklepa z dne 17. januarja 1909 s prejemki IV. plačilnega razreda, obenem je pa deželni odbor gospodu dr. Mantuaniju še zagotovil v pokojnino vračunljivo osebno doklado letnih 2000 K v trdni nadi, da bo visoka zbornica posledobno z ozirom na kvalifikacijo gospoda dr. Mantuanija odobrila ta korak. Z ozirom na utemeljevanje deželnega odbora predlaga finančni odsek:

„Visoki deželni zbor skleni:

1.) Dovolitev osebne doklade v letnem znesku 2000 K muzejskemu ravnatelju dr. Josipu Mantuaniju se vzame odobruje v vednost ter se obenem dovoli, da se sme ta osebna doklada po razmerju službene dobe vračunati v pokojnino.“

Dalje predlaga deželni odbor v svrhu definitivnega nameščenja sedanjega provizoričnega ordinarija deželne blaznice na Studencu, dr. Franc Göstla izpregled prekoračene starosti. Predlagam v imenu finančnega odseka:

„2.) Ordinariju blaznice na Studencu, dr. Francu Göstlu se dovoli izpregled prekoračene normalne starosti v svrhu definitivnega nameščenja v deželni službi.“

V enakem slučaju se nahaja gospod Franc Klemenčič, ki ga je deželni odbor meseca maja imenoval deželnim stenografom v provizorični lastnosti. On pa ne opravlja samo posel stenografa, ampak izvrstno uraduje, kakor potrjujejo vsi gospodje deželni odborniki, tudi kot konceptni uradnik.

Finančni odsek predlaga:

„3.) V isti namen se dovoli izpregled normalne starosti stenografu Francu Klemenčiču.“

Dalje predlaga deželni odbor definitivno nameščenje dosedanjega provizoričnega vodje grmske šole gospoda Viljema Rohrmanna.

Finančni odsek predlaga:

„4.) Provizorični vodja kmetijske šole na Grmu, Viljem Rohrmann, se imenuje za definitivnega vodjo te šole.“

Dalje predlaga deželni odbor zvišanje pokojnine bivšega primarija dr. Karol vitez Bleiweis-Trsteniškega. On je šel v pokoj s 1. oktobrom 1907., obdržal je pa še do konca avgusta 1909. vodstvo deželne hiralnice in opazovalnega oddelka v deželni bolnici proti nagradi 960 K na leto. Vsi njegovi aktivitetni prejemki so znašali 6100 K. Priznati pa se mu je mogla kot pokojnina le plača in petletnice, tako da prejema v pokoj samo 3600 K. Deželni odbor predlaga zvišanje pokojnine na letnih 4400 K in finančni odsek se pridružuje temu predlogu in predlaga:

„5.) Upokojenemu primariju dr. Karolu vitez Bleiweisu-Trsteniškemu se zviša pokojnina počeniš s 1. septembrom t. l. na letnih 4400 K.“

Končno predlaga deželni odbor, da se vpokojenim gospodom deželnim uradnikom, in sicer pisarniškemu adjunktju Ivanu Zupancu, računskemu nadoficijalu Francu Zalarju in muzejskemu asistentu Ferdinandu Schulzu vštejejo provizorična leta v pokojnino.

Finančni odsek je pritrdil temu in predlaga:

„6.) Dovolj se, da se upokojenim uradnikom Ivanu Zupancu, Francu Zalarju in Ferdinandu Schulzu vračuni za določitev pokojninskih prejemkov službena doba, ki so jo provizorično prebili v deželni službi, in da se jim vsled tega nanovo določeni pokojninski prejemki nakažejo od dneva upokojitve.“

Prosim visoko zbornico, da sprejme teh šest predlogov.

Deželni glavar:

Mi bomo imeli o vseh teh predlogih samo eno razpravo, ampak glasovalo se bo pa pač o vseh predmetih ločeno, samo o zadnji točki šesti bi imeli skupno glasovanje ako se drugače ne zahteva, ker se gre pri vseh treh prosilcih za vštetje provizoričnih let v pokojnino.

Debata je otvorjena.

Zum Worte hat sich gemeldet der Herr Abgeordnete Gallé.

Abgeordneter Gallé:

Hohes Haus! Ich stelle den Antrag, daß das dem Landtage vorliegende Gesuch des Herrn Regierungsrates Valenta, welches dem Finanzausschusse zugewiesen wurde, gleich jetzt bei Verhandlung der Personalangelegenheiten mit in Verhandlung gezogen werde.

Deželni glavar:

Jaz bom ugodil tej želji, ako nihče proti temu ne ugovarja.

(Ni ugovora. — Es erfolgt kein Widerspruch.)

Ker ni ugovora, pride takoj v razpravo tudi ta zadeva. Popreje pa še vprašam, ali želi kdo besede o predlogih finančnega odseka?

(Nihče se ne oglasi. — Niemand meldet sich.)

Ker ne, bomo torej glasovali. Gospodje, ki pritrjujete prvemu predlogu finančnega odseka, blagovolite ustati.

(Zgodi se. — Geschieht.)

Sprejeto.

Sedaj prosim gospode, ki ste za drugo točko, da blagovolite ustati.

(Zgodi se. — Geschieht.)

Sprejeto.

Sedaj prosim glasovati o tretjem predlogu finančnega odseka. Gospodje, ki ste za ta predlog, izvolite ustati.

(Zgodi se. — Geschieht.)

Sprejeto.

Sedaj pride četrti predlog. Gospodje, ki ste zanj, izvolite ustati.

(Zgodi se. — Geschieht.)

Sprejeto.

Peti predlog. Gospodje, ki ste zanj, prosim, blagovolite ustati.

(Zgodi se. — Geschieht.)

Sprejeto.

Šesti predlog — gospodje, ki ste tudi za ta predlog, izvolite ustati.

(Zgodi se. — Geschieht.)

Sprejeto.

In sedaj prosim, da izvoli gospod poročevalec staviti svoj predlog glede dr. Valente.

Poročevalec dr. Žitnik:

Gospodje, jaz sem danes dobil cel kup aktov, ki so v zvezi z bivšim začasnim ravnateljem dr. pl. Valento. (Poslanec — Abgeordneter Graf Barbo: „Ni bil začasen!“) — Dekret se glasi „začasen“. Ta gospod je šel v pokoj koncem leta 1901. in dobil pokojnine 1800 kron. On ima še posebno pokojnino od države, prosil je pa vendar pri deželnem odboru meseca decembra 1901, da bi se mu vštela v pokojnino neka nagrada 1030 K, ki jo je popreje užival. Deželni odbor ni imel nobene podlage staviti v tem oziru kak predlog, ampak prepūša odločitev deželnemu zboru. Gospod vladni svet-

nik Valenta je prosil, da bi se mu ta nagrada vštela tudi za nazaj, namreč od leta 1901. Tej prošnji finančni odsek ni mogel ugoditi, pač pa predlaga:

„Visoki deželni zbor skleni:

Gospodu dr. Al. pl. Valenta, bivšemu ravnatelju dobredelnih zavodov, se dovoli, da se mu nagrada letnih 1030 K s 1. septembrom t. l. všteje v pokojnino.“

Deželni glavar:

Gospod poročevalec predlaga všteti nagrade letnih 1030 K v pokojnino, toda šele počenši s 1. septembrom t. l. Želi kdo besede k temu predlogu?

(Nihče se ne oglasi. — Niemand meldet sich.)

Ker ne, prosim glasovati. Gospodje, ki ste za ta predlog, blagovolite ustati.

(Zgodi se. — Geschieht.)

Sprejeto.

In sedaj pride na vrsto točka:

4. Priloga 195. Poročilo finančnega odseka o ureditvi služb zdravnika in učitelja v deželni prisilni delavnici (k prilogi 160).

4. Beilage 195. Bericht des Finanzausschusses über die Regelung des Dienstes für den Arzt und den Lehrer in der Landeszwangsarbeitsanstalt (zur Beilage 160).

Poročevalec dr. Žitnik:

Visoka zbornica! Sedanji zdravnik v deželni prisilni delavnici je odpovedal svojo službo, in treba bo torej, da se razpiše natečaj. Ker pa se število prisiljencev glasom poročila deželnega odbora vedno manjša — jaz mislim, da število prisiljencev iz tujih dežel — je deželni odbor mnenja, da z ozirom na preskrbnino, ki bi utegnila nastati, ni treba tega mesta ustanoviti kot definitivno, ampak da se tudi nadalje odda mesto zdravnika v prisilni delavnici pogodbenim potom. Dosedanji zdravnik je imel nagrade 1200 K poleg draginjske doklade 20 % tega zneska. Z ozirom na to pa, da je ta nagrada za sedanje razmere silno nizka, in da bode se zvišala tudi dolžnost in delo novega zdravnika v prisilni delavnici, predlaga deželni odbor, naj bi se ta nagrada zvišala na letnih 2000 K, ter da se razpiše ta služba s pripombo, da je začasna. Temu predlogu se je prilagodil finančni odsek, ki predlaga:

„Visoki deželni zbor skleni:

1.) Za službo zdravnika v deželni prisilni delavnici je razpisati natečaj ter jo popolniti proti pogodbi in enomesečni odpovedi ob nagradi letnih 2000 K.“

Nadalje predlaga deželni odbor, da se učitelja boljševalnice Alojzija Sachsa prevzame definitivno v deželno službo. V svojem poročilu, katero imate pred seboj, naglašja deželni odbor, da učitelj Sachs ne prejema starostnih doklad in da dobiva vsled tega mnogo manjše prejemke, kakor bi jih z ozirom na dolgoletno službovanje moral prejemati in glede na to, da je

njegovo službovanje bilo dobro, priporoča deželni odbor ter predlaga finančni odsek, kakor sledi (bere — liest):

„Visoki deželni zbor skleni:

2.) Učitelja v poboljševalnici, Alojzija Sachsa, se definitivno prevzame v deželno službo s prejemki VII. plačilnega razreda.“

Deželni glavar:

Želi kdo besede?

(Nihče se ne oglasi. — Niemand meldet sich.)

Ker ne, bomo glasovali.

Gospodje, ki ste za prvi predlog finančnega odseka glede razpisa zdravniške službe v prisilni delavnici, izvolite ustati.

(Zgodi se. — Geschicht.)

Je sprejet.

Gospodje, ki ste za drugi predlog finančnega odseka o definitivnem nameščenju Alojzija Sachsa, izvolite ustati.

(Zgodi se. — Geschicht.)

Je tudi sprejet in s tem je rešena 4. točka dnevnega reda.

Na vrsto pride točka:

5. Ustno poročilo odseka za deželna podjetja o najnem predlogu gospoda poslanca dr. Lampeta o podeželni električni napravi (137).

5. Mündlicher Bericht des Ausschusses für Landesunternehmungen über den Dringlichkeitsantrag des Herrn Abgeordneten Dr. Lampe über die Landeselektrizitätsanlage (137).

Poročevalec dr. Lampe:

Visoka zbornica! Odsek za deželna podjetja je sklenil soglasno, da predlaga visoki zbornici sledeče (bere — liest):

„Deželnemu odboru se dovoli 20.000 K kredita v svrhu poizvedovanj in priprave načrtov glede vporabe raznih vodnih sil za elektriko. Pri tem naj se uvaža zlasti tudi, je-li bi se ne dala vporabiti vodna sila Ljubljane v zvezi s projektom za osuševanje, oziroma tudi namakanje ljubljanskega barja.“

Deželni odbor se bavi že dalj časa s poizvedbami in študiranjem raznih vodnih sil kranjske dežele. Pokazala se je potreba, da se naredi vodni kataster na Kranjskem zaradi vodovodov. Prišli smo namreč glede vodovodov prej že večkrat v položaj, da se je pokazalo potem, ko je bil kak vodovod dograjen, da vodne sile, vodne razmere niso bile poprej dovolj preštudirane, in zaradi tega je sklenil deželni odbor že lani, da se naredi tak vodni kataster.

Šli smo pa še dalje in sedaj proučujemo razne vodne sile. Prišli smo do tega, da se v praksi bavimo z raznimi projekti za izrabljanje vodnih sil. Najprej se je oglašil Bled in druge sosedne občine, ki so pro-

sile, da bi napravile lastno elektrarno in za njimi sedaj na Gorenjskem taki projekti rastejo, kakor gobe iz tal. Vsled tega smo prišli v deželnem odboru na misel, ali bi se ne dalo v tem oziru bolj ekonomično postopati, da bi se namreč namesto posameznih majhnih naprav, ki vkljub velikim stroškom ne morejo popolnoma zadostovati svojim namenom, ne naredila večja centrala, ki bi boljše izvrševala ta namen. Seveda mora v taki stvari nastopiti drug faktor, nego so slabotne občine, in mi na tem polju nimamo drugega kakor deželo, ki bi to lahko storila. Pustimo na strani teoretično vprašanje, ali je dežela kot taka poklicana, da izvrši taka podjetja ali ne. Pred menoj je edino le praktično vprašanje, edino potreba, ki je stopila pred nas. Nam je za to, da povzdignemo poljedelstvo in industrijo, ker so razmere za to že dovolj dozorele, in v tem oziru lahko rečem, da je danes gorenjska stran že tako razvita, da že sama vpije po takih napravah. Če zadostimo tej zahtevi, storili bomo velik korak naprej na polju narodnega gospodarstva.

V podrobnosti se deželni odbor še ni nič spuščal. Izmed vseh projektov — sedaj imamo takih projektov na ponudbo že 6 — ni še sklepal o nobenem. Nikomur se ni dala nobena obljuba. (Klici v središču. — Rufe im Zentrum: „Dobro!“) Mi stojimo na stališču, če deželni zbor sklene, da se deželnemu odboru da pooblastilo, da sme dati izvršiti gorenje projekte, da bo deželni odbor potem samostojno postopal. Ali za uresničenje teh projektov nastopi deželni odbor kot samostojen prošnjik za samostojno koncesijo ali se izvrši stvar na drug način, o tem še danes ne morem govoriti. Sedaj smo prišli pri zbiranju takih projektov, ki pa še nikakor niso dovolj preštudirani, da bo treba še precej nadaljnjega dela, predno bo mogoče se odločiti.

Torej predlog odseka za deželna podjetja gre na to, da se deželnemu odboru dovoli 20.000 K kredita za pripravljala dela glede vporabe vodnih sil za elektriko. Kadar bode delo dozorelo, more deželni odbor takoj stopiti pred to visoko zbornico s konkretnjšimi predlogi.

Drugi del predloga, ki ga stavi odsek za deželna podjetja, se tiče Ljubljane, oziroma teh osuševalnih del ob ljubljanskem barju, ki so se ravnokar pričela. S tem je ventilirano jako interesantno vprašanje, ki utegne imeti ne samo za Ljubljano, ampak tudi za ljubljansko okolico važen pomen. Po osuševanju samem se še doseže velik namen, ki ga moramo imeti pred očmi, treba bo pa tudi nekaj storiti za namakanje ljubljanskega barja, treba bo tok in višino Ljubljane regulirati, dvigniti torej gladino Ljubljane. Pri tem bo treba napraviti na raznih krajih zatvornice in iz teh se lahko dobijo nove vodne sile na razpolago za gospodarske svrhe. O tej stvari ne bom obširnejše razpravljal, ker se je o tem predmetu že itak oglašil k besedi gospod tovariš baron Codelli, ki bo to vprašanje natančno obrazložil. Skleпам s prošnjo, naj visoka zbornica glasuje za predlog odseka za deželna podjetja. (Poslanec — Abgeordneter dr. Tavčar: „Tako je pravilno!“)

Deželni glavar:

Debata je otvorjena. Dosedaj kot kontra-govornik ni vpisan še nihče, pač pa sta oglašena „pro“ gospoda poslanca baron Codelli in dr. Triller.

Ich erteile das Wort dem ersten Pro-Redner, dem Herrn Abg. Freiherrn v. Codelli.

Abgeordneter Freiherr v. Codelli:

Hoher Landtag! Es freut mich sehr, daß die Anregung, die ich gestern im Ausschusse für die Landesunternehmungen gegeben habe, so bald aufgegriffen worden ist und daß auf das Projekt, das mir vorschwebte, näher eingegangen werden soll. Ich wollte eigentlich anfangs nicht eine Wasserkraft schaffen, mir schwebte hauptsächlich vor Augen, wie das Grundwasser auf dem Moor, das jetzt durch die Tieferlegung des Laibachflusses um 2 Meter sinken würde, am besten wieder auf eine Höhe gebracht werden könnte, welche für die landwirtschaftliche Benützung des Moores den größten Vorteil ergeben würde.

Wenn man ein Moorgebiet entwässert, sinkt naturgemäß das Erdreich zusammen, die schon bestehenden Gräben stürzen leicht ein, die höheren Morastgebiete, die hauptsächlich aus Torf bestehen, zerfallen und es bilden sich erst recht wieder an Stellen mit tiefem Untergrund Vertiefungen, welche bei Hochwässern von den Gräben aus leicht überschwemmt werden können.

Durch die Zusammensetzung des aus dem Torf entstandenen Erdreiches, welches pulverfein ist und, wenn es einmal ausgetrocknet ist, sehr schwer wieder Wasser aufnimmt, ist eine sehr schlechte Vorbedingung für die Pflanzen gegeben.

Im Vorjahre in der Periode der Dürre senkte sich der Wasserspiegel so tief, daß sich in den höher gelegenen Partien der Rasen ganz einfach mit dem Fuße abheben ließ, ein Zeichen, daß mit der einfachen Entwässerung des Moores nicht genug geschehen ist und man trachten muß, den Grundwasserspiegel entsprechend zu regulieren.

Diese Hebung des Grundwasserspiegels könnte dadurch erreicht werden, daß man dort, wo sich die Laibach und der Gruberkanal teilen, Schleusen errichtet, und ich kann mich erinnern, daß vor einiger Zeit im Moorentwässerungsausschusse auch davon die Rede war; aber es wäre das ein kostspieliges Unternehmen, das der Stadt Laibach sehr gefährlich werden könnte. Denn durch das Zurückstauen auf dem Moor allein, ohne daß der Fluß selbst einen höheren Wasserspiegel erhält, würde in der Stadt Laibach ein ziemlich trauriges Bild entstehen. Die Laibach und der Gruberkanal würden nach dem bisherigen Projekte 2 Meter tiefer liegen als das Bett des Laibachflusses gegenwärtig liegt, also sie würde in einem tiefen Graben dahinfließen und entweder bei Hochwasser in trüben Fluten rapid ihr schlammiges Wasser abführen, oder zu normalen Zeiten nur einen wenige Zentimeter hohen Wasserstand haben, was gewiß nicht ästhetisch wirken würde.

Ein großer Übelstand, der aus der Tieferlegung ohne Anstauung des Laibachflusses entstehen würde, bestünde darin, daß die Schifffahrt auf dem Laibachflusse, die seit 100 Jahren ohnehin schon sehr vernachlässigt wird, eben infolge der Morastentsumpfungsarbeiten vollständig eingestellt werden müßte. Es ist zwar den am Moor wohnenden Leuten versprochen worden, man werde darauf Rücksicht nehmen, die Schifffahrt zu erhalten, es würde das aber mit großen Kosten verbunden sein, wenn man nicht Stauschleusen bauen würde. Es gibt nämlich ziemlich seichte Stellen, die sonst mit großen Kosten durchgestochen werden müßten.

Die ganze Angelegenheit ist insofern sehr dringlich, als es jetzt sehr leicht wäre, solange die provisorischen Schleusen an der Teilung der beiden Flüsse bestehen, die Fundamente für die Turbinenschleusen im trockenen zu legen.

Die Vorteile, welche durch diesen Einbau der Schleusen, von welchen die eine ungefähr unterhalb Laibach bei Selo, die andere bei Stephansdorf, ungefähr dort, wo sich die Brücke zur Heiligengrabkirche befindet, errichtet werden müßten, gewonnen würden, wären, abgesehen von der Hebung des Grundwasserspiegels, die vollständige Schiffbarmachung des Laibachflusses durch die ganze Stadt sowie den Gruberkanal hindurch bis Stephansdorf, so daß es möglich wäre, die Produkte, die in Oberlaibach, Podpetsch und in dem ganzen Moorgebiet erzeugt werden, auf die billigste Art fast zu jedem Hause in Laibach hinaufzuführen. Es wäre sehr leicht möglich, von der Unterkraier Bahn, z. B. beim Schlachthause, wo ohnehin eine neue Verladerrampe projektiert ist, ein Geleise bis zum Flusse zu legen, so daß die Boote durch Krane in die Waggonen ausgeladen werden könnten.

Diese Schiffbarmachung hätte für die Stadt Laibach auch einen großen ästhetischen Wert. Wir würden dann, wenn kein Hochwasser vorhanden ist, einen ruhigen, tiefgrünen Wasserspiegel vor uns haben, der die Bevölkerung gewiß aneifern würde, den Wassersport zu betreiben, dann könnte die Laibach dazu benützt werden, um die weiter entlegenen Stadtteile, wie Selo und Udmat, mit der Tirnau und Krakau auf billige Art miteinander zu verbinden, indem man elektrische Boote in Betrieb stellt, die leicht durch Akkumulatoren betrieben werden könnten, welche ihre Kraft aus dem Elektrizitätswerke an den Schleusen holen würden. Es könnte eine Art Boots-Tramwayverkehr eingerichtet werden, wie er in Venedig auf dem Canale grande besteht, und würden die auf- und abfahrenden Boote gewiß ein recht lebhaftes Bild bieten, wie es vor 100 Jahren nach alten Chroniken schon bestanden hat, in denen zu lesen ist, daß damals auf der Laibach große Feste abgehalten wurden, die zur Zeit Napoleons eine große Freude für die Bevölkerung bedeuteten haben. Auch für den Fremdenverkehr wäre das natürlich von nicht geringer Wichtigkeit.

Es wird wahrscheinlich nur wenige Herren im Landtage geben, die die schöne Gegend des Laibacher Moores genau kennen. Wenn man auf der Laibach hinauffährt und sich umsieht, hat man das Gefühl,

auf dem Grunde eines alten Sees sich zu befinden. Auf der einen Seite sieht man über den Schloßberg die Steiner Alpen mit ihren beschneiten Häuptern herüberrauchen, auf der anderen Seite erhebt sich der dunkle steile Abfall des Krim, der Beginn des Karstes, gegen Westen erblickt man die zerrissenen Billichgrazer Dolomiten, auf der vierten Seite endlich die bewaldeten Unterkrainger Berge, im ganzen ein Bild, wie es deren nicht viele in Österreich gibt, und diese ganze Gegend würde durch die Schiffbarmachung der Laibach jedenfalls auch dem Fremdenverkehr erschlossen werden; die Ortschaften, die am Moore liegen, würden aus ihrer Verlassenheit, in der sie jetzt träumen, ein wenig herausgerissen, und auch die Ortschaften an den Nebenflüssen, wie z. B. Brunndorf, würden nach der Regulierung des Ischzaflusses sowie die Ortschaften bei Oberlaibach, die an der Bistrica liegen, würden durch diesen neuen Wasserweg ungeheuer profitieren.

Brunndorf ist eine Ortschaft, die sonst jedenfalls nie zu einem modernen Verkehrsmittel kommen dürfte, denn sie liegt in einem Sacke; nie würde dort hin eine Bahn führen, kaum jemals eine kleine Tramway.

Die Wasserstraßen, für welche in Frankreich und Deutschland große Summen ausgegeben werden, sind in Österreich ohnehin arg vernachlässigt, hier würde auf die einfachste Art eine gute Wasserstraße geschaffen.

Wenn wir uns nun fragen, was die Sache kosten würde und ob es der Mühe wert sei, sie durchzuführen, können wir mit Beruhigung antworten: Ja! Denn sie würde fast oder gar nichts kosten. Denn durch die Wasserkraft, die man bei dieser Gelegenheit gewinnen würde, wäre die Verzinsung und Amortisation des Kapitals gewiß gewährleistet, es kann noch ein Reingewinn für das Land daraus resultieren. Denn nach den Berechnungen, die ich beim Bauleiter der Morastentwässerung Ingenieur Paulin gemacht habe, würde sich die mittlere Wasserkraft, die man gewinnen würde, auf 1000 Pferdekräfte stellen. Bei dem geringsten Wasserstande, der im Jahre nur ungefähr 10 bis 15 Tage andauert, hätte man etwas weniger als 500 Pferdekräfte, 115 Tage 500 bis 1000 Pferdekräfte, 130 Tage lang hätte man zwischen 2000 und 2600 Pferdekräfte und durch 75 Tage 3000 Pferdekräfte zur Verfügung. Es ist die Anlage so gedacht, daß ungefähr sechs Turbinen, jede zu 500 Pferdekräften, nacheinander an die Schleusen angeschaltet werden. Geht ein geringeres Wasserquantum durch den Fluß, wird nur eine Turbine in Betrieb gesetzt, sobald mehr Wasser einläuft, eine zweite usw., so daß man in Stufen von je 500 Pferdekräften das ganze Wasserquantum ausnützen kann. Die Zahl der Tage, an welchen das Hochwasser so groß ist, daß man die Wasserkraft nicht ausnützen könnte, variiert zwischen 15 und 30, das sind die Tage, an welchen man jetzt das ganze Moor überschwemmt gesehen hat.

Jedoch ließe sich durch geeignete Anordnung auch an diesen Tagen das Minimalquantum an Arbeit gewinnen.

Die Baukosten dieser Anlage wären im Verhältnisse zu jenen anderer Wasserkraftanlagen minimal, denn es ist das Gerinne durch das bisherige Flußbett gegeben und man braucht es nur mit zwei Schleusen abzusperren, während man sonst überall größere Zuleitungen in Kanälen und ziemlich teure Dammanlagen bauen muß, die selten gleich dicht halten, während das hiesige Flußbett schon seit Jahrhunderten ausprobiert ist und man gewiß sein kann, daß es den Wasserdruck aushalten wird. Die benützbare Wasserrhöhe würde vier Meter betragen, das nutzbare Wasserquantum variiert zwischen 10 und 75 m³ pro Sekunde. Die Vorstudien sind für diese Wasserkraftanlage besonders leicht, denn fast jeder Liter Wasser, der durch die Laibach geflossen ist, wurde seit Jahrzehnten notiert, man hat also genaue Daten, die Profile für die Regulierungsarbeiten sind für alle 10 Meter des Laibach-Flußbettes genau studiert.

Alle weiteren Arbeiten, welche für die Vertiefung des Flußbettes zu machen wären, leistet ohnehin schon der Morastkulturausschuß, es bleibt also nichts anderes übrig, als auf den erwähnten Grundlagen Offerten von verschiedenen Firmen abzuverlangen, auf Grund deren man dann die genaue Rentabilitätsberechnung machen könnte.

Daß der elektrische Strom, der erzeugt würde, leicht abgegeben werden könnte, darüber werden Zweifel wohl nicht bestehen, besonders da die Anlage selten günstig fast mitten in der Stadt gelegen wäre. Wahrscheinlich wird sich auch die Stadt Laibach selbst für die Sache interessieren, die doch auch ein Elektrizitätswerk hat, das aber, wie es scheint, nicht vollständig ausreicht. Die Stadt könnte hier dafür die Wasserkraft viel billiger haben, als sich heute der Kohlenbetrieb stellt.

Ich stelle mit Rücksicht auf diese meine Ausführungen folgenden Zusatzantrag:

„Der hohe Landtag wolle beschließen:

Die Vorarbeiten des Projektes, betreffend die Regulierung des Wasserstandes am Laibacher Moore in Verbindung mit der Schiffbarmachung des Laibachflusses und der Ausnützung der dabei zu gewinnenden Wasserkraft, werden der Bauleitung für die Morastentwässerung übertragen.“

Zur Begründung dieses Antrages bemerke ich nur noch, daß niemand anderer so leicht imstande ist, die Offertausschreibung vorzunehmen, wie gerade die Bauleitung der Morastentwässerung, die das gesamte Material an Vorarbeiten zur Verfügung hat. (Živahno vsestransko odobranje in ploskanje. — Lebhafter allseitiger Beifall und Händeklatschen.)

Deželni glavar:

Najprej moram vprašati, ali se ta predlog podpira.

Gospodje, ki podpirate ta predlog — die Herren, welche den Antrag unterstützen, — blagovolite ustati — bitte ich aufzustehen.

(Zgodi se. — Geschicht.)

Predlog je zadostno podprt in pride na glasovanje.

Besedo ima sedaj drugi govornik „pro“ gospod poslanec dr. Triller.

Poslanec dr. Triller:

Visoka zbornica! Tudi jaz z veseljem konstatiram, da je bil sklep odseka za deželna podjetja, ki priporoča, da se dovoli deželnemu odboru kredit 20.000 K za priprave v svrhu izrabljanja vodnih sil, soglasen. Glasovali smo zanj tudi člani one stranke, kateri imam čast pripadati. To smo storili tem lažje, ker se to naše postopanje popolnoma krije s stališčem, katero smo svoj čas zavzemali v debati glede nujnosti predloga tovariša dr. Lampeta. Odkrito pa moram priznati, da smo se mi bili njegovega predloga v prvotni obliki prestrašili. Stvar je bila koncipirana tako radikalno in temperamentno, da so bile posledica temu nekake čudne govornice po deželi; govorilo se je, da se hoče postaviti dežela že pred nekaj fait accompli. Bali smo se vsled tega, da ste se gospodje z one strani visoke zbornice pri tem vprašanju nekoliko prenaglili. Ravnotako pa sedaj tudi lojalno priznavam, da je današnja izjava tovariša dr. Lampeta naše tozadevne pomislike popolnoma razpršila; prepričali smo se, da ste krenili sedaj na popolnoma pravo pot. Zaraditega smo mi z veseljem pripravljeni votirati svoto, ki jo odsek za deželna podjetja nasvetuje, v svrhu da bode zamogel deželni odbor dati preštudirat vse projekte, ki prihajajo v poštev, in dognati, je li in kako bi se dale razne vodne sile izkoriščati po deželi sami v svrhu povzdige naše industrije in našega obrta.

Kar se tiče projekta tovariša barona Codellija, se ne morem meritorno o njem izraziti, ker sem v tem oziru lajik. Zdi se mi, da je tovariš baron Codelli slikal malo preoptimistično. Vsekako pa je misel, ki jo je razvijal, uvaževanja vredna, in jaz le želim, da bi se dognalo, da je misel v resnici zdrava, projekt izvršljiv in da se bo roko v roki z osuševanjem barja dalo storiti tudi za naše deželno stolno mesto nekaj koristnega. Priporočam le še, da naj deželni odbor ta kredit modro uporabi in ne štedi morda par tisočakov, ko se bo šlo za to, da se projekte, ki so na ponudbo, temeljito preštudira. Iz srca želim temu študiju najboljših uspehov v korist naše dežele (Klic na levi — Ruf links: „In mesta ljubljanskega!“).

Deželni glavar:

Vpisan ni noben govornik več.

Ali želi še kdo besede?

(Nihče se ne oglasi. — Niemand meldet sich.)

Ker ne, ima besedo gospod poročevalec.

Poročevalec dr. Lampe:

Visoka zbornica! Z veseljem konstatiram, da je bil predlog odseka za deželna podjetja od vseh strani te visoke zbornice simpatično sprejet. Nekaj pa bi prosil. Gospoda moja, pri takih prevažnih stvareh, ko se gre za milijone, ne dajte na govornice ničesar. Taka vprašanja bo razmotrivati z resnostjo in strokovno. Tukaj morajo imeti strokovnjaki prvo besedo, potem

bomo naprej delali. Tudi projekt barona Codellija se bo študiral v deželnem stavbnem uradu od strokovnjaka. Ker je v deželnem stavbnem uradu nekaj nezasedenih mest, ima deželni odbor možnost, da nastavi strokovnjaka, ki se mu lahko izroče taka dela.

Dejstvo je, da je proglaš deželnega odbora bil sprejet po celi deželi simpatično. Do 13. oktobra t. l. se je od strani industrijalcev priglasilo za odjemanje 3650 konjskih sil in glede luči za 340 kilovatov. Danes je zagotovljeno, da smemo računati že z odjemanjem 4050 konjskih sil. Stvar je torej že v začetku dobro fundirana in želeči je le, da se tudi dobro izvrši, in to je naloga naših tehnikov. (Poslanec — Abgeordneter dr. Susteršič: „Dobro, dobro!“)

Deželni glavar:

Mi bomo sedaj glasovali, in sicer najprej o predlogu odseka za deželna podjetja.

Ali treba še enkrat prečitati ta predlog?

(Klici — Rufe: „Ne!“)

Torej prosim gospodje, ki ste za ta predlog, da izvolite ustati.

(Zgodi se. — Geschieht.)

Enoglasno sprejeto.

In sedaj bomo glasovali še o dodatnem predlogu gospoda poslanca barona Codellija, ki je itak že dovolj podprt.

Gospodje, ki ste za ta predlog, izvolite ustati.

(Zgodi se. — Geschieht.)

Tudi enoglasno sprejeto. (Splošno živahno odobravanje in ploskanje. — Lebhafter allgemeiner Beifall und Händeklatschen.)

In sedaj bi si izprosil jaz dovoljenja, da bi predno pride do besede gospod poslanec Gangl v utemeljevanje svojih nujnih predlogov, spravil v razpravo točko 11.

(Pritrjevanje. — Zustimmung.)

Torej pride na vrsto točka:

11. Priloga 197. Poročilo finančnega odseka o peticijah 4, 502, 553, 497, 298, 56, 499, 461, 65, 531, 96, 559, 489, 498, 496, 79, 33, 10, 464, 151, 81, 414, 400.

11. Beilage 197. Bericht des Finanzausschusses über die Petitionen 4, 502, 553, 497, 298, 56, 499, 461, 65, 531, 96, 559, 489, 498, 496, 79, 33, 10, 464, 151, 81, 414, 400.

Poročevalec dr. Krek:

Zastopam tiskani odsekov predlog (Veselosť — Heiterkeit).

Deželni glavar:

Predlog je jako kratek in debata je otvorjena. Najprej pa opozarjam še gospode, da popravijo v prilogi 197. majhno tiskovno pomoto. Številka prvoomejnene peticije je rimska, izvoli naj se pa popraviti

v arabsko. Torej ne „IV“, ampak „4“ je številka peticije.

In sedaj vprašam, ali želi kdo besede?

(Nič se ne oglasi. — Niemand meldet sich.)

Ker ne, prosim glasovati. Gospodje, ki ste za predlog finančnega odseka, izvolite ustati.

(Zgodí se. — Geschieht.)

Sprejeto.

Na vrsto pridejo sedaj utemeljevanja nujnih predlogov tovariša gospoda Gangla in tu bi jaz gospoda predlagatelja prosil, naj bi izvolil uno actu utemeljiti predloge pod točkami 6., 7., 8., 9. in 16. (Poslanec Gangl: „Dobro!“)

Torej pridejo sedaj na vrsto točke:

6. Utemeljevanje nujnega predloga gospoda poslanca Gangla in tovarišev glede zakonskega načrta o uvedbi kulturnega davka.
6. Begründung des Dringlichkeitsantrages des Herrn Abgeordneten Gangl und Genossen, betreffend den Gesetzentwurf über die Einführung der Kultursteuer.
7. Utemeljevanje nujnega predloga gospoda poslanca Gangla in tovarišev glede zakonskega načrta o regulaciji učiteljskih plač.
7. Begründung des Dringlichkeitsantrages des Herrn Abgeordneten Gangl und Genossen, betreffend den Gesetzentwurf über die Regulierung der Lehrergehälter.
8. Utemeljevanje nujnega predloga gospoda poslanca Gangla in tovarišev glede določitve minimalnih dohodkov učiteljstva.
8. Begründung des Dringlichkeitsantrages des Herrn Abgeordneten Gangl und Genossen, betreffend die Feststellung der Minimaleinkommen der Lehrerschaft.
9. Utemeljevanje nujnega predloga gospoda poslanca Gangla in tovarišev glede službene dobe in vštovanja provizornih in vojaških let učiteljev v pokojnino.
9. Begründung des Dringlichkeitsantrages des Herrn Abgeordneten Gangl und Genossen, betreffend die Dienstzeit und Einrechnung der Militärdienstzeit der Lehrer in die Pension.
16. Utemeljevanje nujnega predloga gospoda poslanca Gangla in tovarišev glede saniranja deželnih financ.
16. Begründung des Dringlichkeitsantrages des Herrn Abgeordneten Gangl und Genossen, betreffend die Sanierung der Landesfinanzen.

Prosim gospoda predlagatelja, da poprime besedo!

Poslanec Gangl:

Visoka zbornica! Vložil sem v soglasju s svojimi somišljeniki in tovariši pet nujnih predlogov, ki se tičejo regulacije učiteljskih plač in rešitve tistih vprašanj, ki je z njimi v najtesnejši zvezi. Ako bi namenil ta svoja izvajanja za tisk, bi jim napisal na vrhu kratek moto, in sicer tri važne stvari. V prvi vrsti bi citiral izrek svetega Pavla apostola, ki se glasi, da je vsak delavec vreden svojega plačila. Drugič bi citiral dvoje vnebovpijočih grehov, katerih eden je zatiranje ubožcev in sirot in drugi pa pritriganje za služka delavcem. Tretji izrek bi pa bil znani stavek: Kdor išče, najde!

Visoka zbornica! Nemški pesnik Bodenstaedt, ki je pod psevdonimom Mirza Schaffi napisal mnogo prelepih pesmi o ljubezni do izvoljenke, je izrekel na nekem mestu tudi besede o tej ljubezni: „Über diese könnten Dichter schreiben 100.000 Bände.“ Kranjski učitelji, ki se že 40 let bore za pravično regulacijo svojih službenih prejemkov, bi mogli o tej regulaciji, o svoji bedi in pomanjkanju, ki ju morajo trpeti še dandanes, tudi lahko vzklikniti: „Über diese könnte der Lehrer schreiben 100.000 Bände“.

Že iz teh kratkih besedi je razvidno, kako utemeljena je nujnost mojih predlogov, vendar pa se jo, gospoda moja, usojam na podlagi današnjih razmer, ki vladajo glede materialnih odnošajev v vrstah kranjskega učiteljstva, utemeljiti podrobnejše in natančneje in dokazati nujnost potrebne organizacije in presnove teh žalostnih razmer.

Ko so se l. 1908. pripravljali avstrijski narodi, da proslave 60letni cesarski jubilej Njegovega Veličanstva cesarja Franca Jožefa I., so razmišljali, na kak način naj bi se obhajal ta preredki cesarski jubilej. Stopili so poklicani možje do Njegovega Veličanstva in tam so zvedeli, da si cesar ne želi veselice in svečanosti, ki niso na korist nikomur, ampak Njegovo Veličanstvo je izdalo geslo, pod katerim naj bi se vršile vse svečanosti jubilejskega leta, geslo: za otroka! Naš cesar je hotel s tem pokazati, da se naj vse tisto, kar bi veljalo povelicevanju Njegove osebe, povelicevanju redkega jubileja, obrne v prid otrokom. S temi besedami, izrečenimi z Najvišjega mesta, vidimo izgovorjeno najlepše priznanje tistemu stanu, ki skrbi v prvi vrsti za izobrazbo mladine širom avstrijske domovine, to je priznanje učiteljstvu. In nič čudnega ni, ako je indirektno prišel glas s cesarskega prestola v vse kraje po vsi širni domovini, da se naj državljani ob jubileju spominjajo tudi učiteljstva teh otrok, zakaj tisti obupni kliči, ki jih je slišati iz vrst učiteljstva cela desetletja, so udarili tudi že na visoka vrata, ki drže do prestola našega cesarja.

Vажnost šolstva se priznava dandanes vsepovsod. Ko se je izvršila aneksija Bosne in Hercegovine, je bilo razglašeno po vsi javnosti predvsem načelo: Ako hočete ti lepi deželi dvigniti na višje kulturno stališče, ako ju hočete obdržati, morate zasejati vse polno novih šol. Ko je bilo v Turčiji uvedeno ustavno življenje,

so polagali odločilni faktorji najvišjo važnost na potrebo, da se ustanavljajo ljudske šole, ako se hoče dvigniti moč ljudstva.

Tako torej se širi prepričanje o važnosti ljudskega šolstva vsepovsod, in jaz sem preverjen, da tudi v tej visoki zbornici ni nikogar, ki bi ne bil prepričan, da je šolstvo, zlasti ljudsko šolstvo, za povzdigo kulturnih, socialnih in gospodarskih razmer slovenskega naroda največjega, naravnost vitalnega pomena. (Klici v središču. — Rufe im Zentrum: „Tako je!“)

Kranjskega učiteljstva je bilo po zadnjem poročilu deželnega šolskega sveta 896 oseb, učiteljev in učiteljic; te učne osebe so delovale v 391 rednih šolah in 29 zasebnih šolah in poučevale 86.201 otroka, tako da prihaja povprečno na eno učno osebo okrog 100 otrok. To delo je težavno. Učiteljstvo vodi pri izvrševanju njegovih težkih, odgovornosti polnih poslov tista določba, ki je uzakonjena zlasti v § 1. državnega šolskega zakona z dne 24. maja 1869. Tam stoji, da je dolžnost šole, otroke vzgajati versko-nravnno, dvigati jim duševne moči, da postanejo pozneje vredni člani človeške družbe. Učiteljstvo se zaveda v polni meri te svoje dolžnosti in ono dela s tem, da skrbi za vzgojo otrok, za blagor ljudstva, nikakor pa ne dela, vsaj zavestno ne, proti koristim ljudstva. Toda, gospoda moja, lahko bi mi rekel kdo, da diše te moje besede nekoliko po samohvali, ker se prištevam tudi jaz stanu ljudskošolskega učiteljstva. Toda naj govori o tem uradno poročilo, to je glavno letno poročilo deželnega šolskega sveta za Kranjsko, izdano koncem šolskega leta 1904/1905. Tam beremo na strani 35 pod točko 7 (bere — liest):

7.) Der Zustand des Unterrichtes war nach dem Inspektionsbefunde:

Sehr zufriedenstellend an	63	Schulen, d. i.	15·79 %
zufriedenstellend an	200	„ „ „	50·12 %
minder zufriedenstellend			
an	41	„ „ „	10·28 %
nicht zufriedenstellend an	8	„ „ „	2·00 %
nicht inspiziert wurden	87	„ „ „	21·81 %

Iz tega uradnega poročila odseva jako lepa sodba o delavnosti kranjskega učiteljstva, zlasti če upoštevamo, da v tistih 41 šolah, kjer se je našlo manj povoljne uspehe, ni delovalo redno učiteljstvo, ampak so na njih poučevale zasilne učne osebe, zakaj na Kranjskem primanjkuje usposobljenega učiteljstva. Tako govori uradno poročilo. Imam pa tudi priliko pogledati v sodbo, kakor jo je podal čestiti gospod deželni in državni poslanec dr. Žitnik o delovanju kranjskega učiteljstva. Imam pred seboj prilogo 104. „Slovenca“ z dne 6. maja 1908. Tam čitam v poročilu o seji državnega zbora z dne 5. maja 1908., da je gospod dr. Žitnik nastopil proti nasprotnim trditvam glede našega šolstva tako, kakor stoji zapisano (bere — liest):

„Dr. Žitnik nastopi proti trditvam nekega govornika, da je slab pouk v kranjskih ljudskih šolah v primeri z ostalimi kronovinami.“

Gospod dr. Žitnik je poudarjal, da so uspehi našega šolstva dobri, in je zavračal temu nasprotne trditve, in jaz sem preverjen, preden je tovariš dr. Žitnik izgovoril te lapidarne besede, da jih je

dobro premislil in preudaril in jih izrekel v polnem svojem prepričanju.

Seveda je, kakor povsod, tudi med kranjskimi učitelji dobiti nekaj napak. Tako je pri vsakem človeku in pri vsakem stanu. Zakaj, gospoda moja, znane so Vam besede svetega pisma: „Kdor se izmed nas čuti nedolžnega, tisti naj pobere kamen in ga naj vrže vame!“ To je sveta beseda. In druga sveta beseda se glasi, da najpravičnejši na dan najmanj sedemkrat pade. Toda, gospoda moja, resnost stvari, ki je v razgovoru in v obravnavi, zahteva, da smo odkriti in si ne prikrivamo napak.

Tako tudi deželni šolski svet v imenovanem poročilu izdaja obsodbo glede dela kranjskega učiteljstva, in ker stojim na stališču, da moramo v resnih stvareh biti odkritosrčni in si ne smemo prikrivati ne dobrih in ne slabih strani, citiram dotični stavek iz tega poročila čisto doslovno (bere — liest):

„Bei einer großen Anzahl von Lehrern tritt jedoch eine gewisse Verdrossenheit und Gleichgültigkeit bezüglich der gewissenhaften Erfüllung ihrer Dienstesobliegenheiten an den Tag; ihr Streben ist in erster Reihe auf eine Besserung ihrer materiellen Lage gerichtet. Hiebei leihen sie den Einflüsterungen radikaler Elemente oft ein willigeres Gehör als ihren wohlmeinenden Beratern.“

Überhaupt ist es zu bedauern, daß sich ein Teil der Lehrerschaft an den politischen Tagesfragen, die mit einer gewissen Heftigkeit und nicht immer taktvoll behandelt werden, zu aktiv beteiligt und sich dabei derart bloßstellt, daß darunter an manchen Orten die Eintracht und Harmonie unter den Amtsgenossen sowie das Ansehen der Lehrerschaft bei der Bevölkerung leidet.“

Tej uradni obsodbi pa stoji nasproti uradna pohvala, ki postavlja obsodbo jako daleč v ozadje, in ta se glasi (bere — liest):

„Viele Lehrer bekunden ein eifriges Streben nach Fortbildung und nach Verbesserung ihrer Methode, bereiten sich gewissenhaft auf den Unterricht vor und führen zu diesem Zwecke detaillierte Tagebücher.“

In dalje govori uradno poročilo tako-le (bere — liest):

„In sittlicher und patriotischer Beziehung beobachtet die große Mehrheit der Lehrerschaft eine korrekte Haltung, weckt und pflegt die Gefühle der Liebe und Anhänglichkeit zum Vaterlande und zum Allerhöchsten Herrscherhause, indem sie dazu beim Unterrichte jede Gelegenheit benützt und auch an Tagen, die für die Dynastie und das Vaterland bedeutungsvoll sind, geeignete Ansprachen an die Schuljugend hält und passende Schulfestlichkeiten veranstaltet.“

Auch die gemeinnützige Tätigkeit vieler Lehrer im Dienste humanitärer Institutionen sowie im landwirtschaftlichen und gewerblichen Interesse der Bevölkerung muß lobend hervorgehoben werden.

Der Verkehr zwischen Schule und Haus ist an einigen Orten ein reger, könnte jedoch namentlich an größeren Orten durch Veranstaltung von Elternabenden, Abhaltung volkstümlicher Vorträge und Beleh-

zung der Bevölkerung über Erziehungsfragen noch inniger gestaltet werden.

In Standesfragen herrscht zwischen der deutschen und slowenischen Lehrerschaft das beste Einvernehmen; jenes zwischen den Religionslehrern und den weltlichen Lehrern läßt zwar sehr oft an Innigkeit zu wünschen übrig, ist jedoch nur an wenigen Orten ein getrübtetes.

Für ihr pflichteifriges Wirken wurde vom k. k. Landesschulrate zwei Lehrern und zwei Lehrerinnen, von den k. k. Bezirksschulräten acht Lehrpersonen die Anerkennung ausgesprochen.“

Za tiste prej imenovane napake pa, ki jih kritikuje to uradno poročilo, moram omeniti, da se glasi izvestje o teh kaznih tako-le (bere — liest):

„Wegen Dienstesvergehen wurde vom k. k. Landesschulrate zwei Lehrpersonen ein Verweis erteilt, zwei Lehrpersonen die Vorrückung in die nächsthöhere Gehaltsklasse entzogen, zwei Lehrpersonen eine solche Vorrückung verweigert; von den k. k. Bezirksschulräten wurde vier Lehrpersonen die fällige Dienstalterszulage nicht zuerkannt und 13 Lehrern eine schriftliche Rüge erteilt.“

Landeshauptmann-Stellvertreter Freiherr v. Liechtenberg

(prevzame predsedstvo — den Vorsitz übernehmend).

Poslanec Gangl

(nadaljuje — fortfahrend):

To so uradni podatki, in sicer taki, da tisti, ki govore o vrlinah in uspehih našega učiteljstva, one glede napak daleč postavljajo v ozadje. Mi učitelji pač tudi imamo svoje napake in vrline. Ljudje smo pač in nikoli ne smemo pozabiti, da nam po žilah kroži sok živi, rdeči, vroči, ki mu pravimo kri. Sploh pa je resnično, da je grajati veliko lažje kakor hvaliti, in v tem pogledu mi dovolite, da citiram tovariša dr. Kreka, ki je 3. novembra l. l. na nekem shodu v Ljubljani, kjer je predaval o socialni sebičnosti in psihologiji mas, med drugim rekel (bere — liest):

„In kdor rajši obsoja kakor odpušča, jaz bi mu rekel: nekaj lumpa je v tebi: ljudi ne poznaš, ker sebe poznati nečeš. Ko bi o takih prilikah bolj upoštevali veliko moč, ki jo ima masa na človeka in zbujena socialna zavest, bi marsikaj bolj razumeli in pravičneje sodili!“

In tukaj prehajam do tistega, kar je pravzaprav glavni namen vseh teh nujnih predlogov in jedro mojega govora, prehajam do boja za staro pravdo kranjskega učiteljstva. Ta boj traja že celih 40 let, odkar je stopil v veljavo sedanji državni šolski zakon, in v tem boju so se dobili na skupščinah vsi kranjski učitelji in učiteljice brez razlike politiškega mišljenja in narodnosti. Spominjamo se na veliki učiteljski shod, ki se je vršil pred sedmimi leti o Veliki noči v ljubljanskem „Mestnem domu“. Tistikrat so bili združeni vsi kranjski učitelji slovenske in nemške narodnosti, učitelji in učiteljice vseh politiških prepričanj so bili

združeni in zastopane so bile na shodu vse tri stranke tedanje visoke zbornice, in sicer je zastopal Slovensko Ljudsko Stranko komercialni svetnik Povše, narodnapredno stranko župan Hribar in veliko posestvo baron Liechtenberg. Na tem shodu so vse tri politiške stranke izjavile po svojih zastopnikih, zlasti pa sta to izjavila poslanca gospod Povše in gospod Hribar, da v polni meri priznavata upravičene zahteve učiteljstva in da hočeta delovati na to, da se to vprašanje reši kmalu in definitivno. Razpravljalo se je res o tem vprašanju. Spominjam pa se besed poslanca dr. Šusteršiča v zadnjem zasedanju, ko je bil v razpravi predlog deželnega odbora glede organizacije deželnih uradov in izboljšanja plač deželnih uradnikom. Tedaj je dr. Šusteršič med drugim rekel, da se mora enkrat za vselej odpraviti sistem malenkostnega krpanja. — Jaz soglašam z dr. Šusteršičem, in stvari bi bilo v korist, ako bi se ta sistem odpravil tudi pri regulaciji učiteljskih plač. Gospodje deželni uradniki so že deležni dobrot odprave tega malenkostnega krpanja in jaz sem morda med prvimi, ki jim od srca čestitam na tej pridobitvi, zakaj prepričan sem, da je treba vsako pošteno delo pošteno plačati, prepričan pa tudi, da je vsako neplačano delo nemoralno. (Poslanec — Abgeordneter dr. Triller: „Tako je!“)

Kako pa je plačano kranjsko učiteljstvo? Žalostna mu majka! Plačano je tako, da ne more ob svoji plači niti živeti niti unreti, kakor se bom pozneje usojal dokazati na posameznih resničnih slučajih.

V državnem šolskem zakonu ni govora o plačah učiteljstva. Merodajen je le § 55. državnega šolskega zakona, ki pravi, da je urediti plače učiteljstva tako-le (bere — liest):

„1.) Najmanjše prejemke, izpod katerih ne sme nobena šolska občina iti na nižje, je odmeriti tako, da učitelji in podučitelji niso primorani truditi se s postranskimi opravili, ampak da lahko vso svojo moč na svoj poklic obračajo, in da je učiteljem še tudi mogoče, svojo rodovino živiti primerno okolnostim dotičnega kraja.“

To besedilo § 55. je takšno, da pove mnogo in ne pove tudi ničesar, in ker je zadnje veliko lažje umevati, so se vršile doslej vse regulacije učiteljskih plač na Kranjskem tako, da učitelji še dandanes ne morejo vseh svojih sil posvetiti svojemu poklicu in da so navezani na postranske zasluzke, da morejo prehranjati sebe in svoje družine. Zaraditega pa je tudi razumljivo, da je kranjsko učiteljstvo nezadovoljno. Pehati se mora za postranskimi zasluzki, da sebe in svojo družino preživlja, toda v svesti si je, da zvesto izpolnjuje svoje dolžnosti, ve pa tudi, da zaraditega in vkljub temu ne prejema zadosti prejemkov. Razumljivo je, rečem, da se kranjskega učiteljstva polašča zlovolja in nezadovoljnost, saj ga delo ne preživlja. Učitelj zapade resignaciji, ker vidi, da je njegovo plačilo pomanjkanje. In dostikrat je edino to vzrok, da našim učiteljem opešajo telesne sile, in potem pride rešiteljica — smrt.

To je vzrok, da se mnogi izmed našega stanu vdajo obupu, ker jim je pred očmi samo eno: Če

ostanem — ostanem, če padem — padem. Slabše kot doslej ne more iti. Mnogo se jih zaradi tega izgubi, večina jih ostane. Zvesti so idealom svojim.

In tukaj se spominjam zopet besed tovariša dr. Kreka, ki jih je govoril 13. decembra 1907 na shodu zaupnikov svoje stranke; rekel je takrat: „Zveze, ki bi šle za tem, da se naj kaki osebi pomaga do časti ali službe, so nemoralne in obsodbe vredne.“

Ta zavest, ta bridki občutek, da naše učiteljstvo vkljub zvestemu izpolnovanju svojih dolžnosti ne pride do poštene plače, kakor tudi dejstvo, da se je gmotno stanje izboljšalo že vsem slojem od dninarja do ministra, ta zavest nezaslužene krivice naše učiteljstvo najbolj boli. Znano je, da je državni zbor določil za izboljšanje gmotnega stanja duhovščine okrog deset milijonov kron, ker je bilo to vprašanje zvezano z vprašanjem zvišanja plač državnim uradnikom. Ravnotako je znano, da se je zvišalo plače častnikom in vojaštvu sploh. Učiteljstvo privošči vsakemu vsako izboljšanje, ampak želi si pri tem to, da tudi samo dobi svoj delež od te dobrote.

Nastane vprašanje, ali naj bo samo učiteljstvo tudi za naprej kakor Prometej priklenjeno na svoje uboštvo, učiteljstvo, ki služi prosveti naroda, ki se trudi za kulturno povzdigo njegovo, in ali naj še danes velja o učiteljstvu tisti izrek, da niso bogovi samo sovražni tistemu, ki so ga napravili učiteljem, ampak da so ga naravnost prokleli? Da so take razmere nevzdržne in da ni mogoče živeti ob takih dohodkih, dokazuje dejstvo, da rabi ena učna oseba na Kranjskem za svoje in svojcev življenje povprečno najmanj 1300 K na leto. Če izvzamemo Galicijo in Tirolsko, ni nobene druge dežele razen Kranjske, kjer bi šle učiteljske plače pod ta eksistenčni minimum. (Poslanec — Abgeordneter dr. Novak: „Žalibog!“ — Poslanec — Abgeordneter dr. Triller: „Čujmo!“) Z manjšim zneskom ni mogoče izhajati, kakor raste draginja živil, obleke itd. Prejemki pa so vedno na isti stopnji, tako da ni učiteljstvu pri najboljši volji mogoče vzdržati ravnovesja v svojem gospodarstvu, ki ga je pa treba vzdržavati glede rastočih cen in glede oskrbe rodovin. V tem oziru hočem tukaj navesti nekaj slučajev.

Lansko leto sem namreč vsem tovarišem in tovarišicam po Kranjskem razposlal vprašalne pole in dobil sem nad 100 odgovorov. Povem odkritosrčno, da nisem izbral najznačilnejših, ampak da sem vzel kar kupček teh pisem, ki jih hočem tukaj uporabiti, ker sem pooblaščen, da navedem lahko tudi imena dotičnih kolegov in kolegij. Visoka zbornica naj vidi, kako mizerno in obupno je gmotno stanje kranjskega učiteljstva!

Učiteljica iz Ljubljane mi piše (Klic v središču — Ruf im Zentrum: „Čujmo!“), da službuje že 13½ leta in ima na mesec 113 K 33 v plače. Izdatki pa znašajo vsak mesec 153 K 33 v, torej znaša primanjkljaj na leto 480 K, in sicer je ta primanjkljaj zaradi tega, ker si je zavoljo naporenega dela v šoli, zlasti v 6., 7. in 8. razredu, nakopala jako nevarno živčno bolezen in vnetje očesne mreže. Dotičnica piše (bere — liest):

„Zaradi naporenega dela v šoli, posebno zaradi preobilne korekture zvezkov 6., 7. in 8. razreda sem si nakopala jako nevarno bolezen živčne očesne mreže. Z največjim naporom opravljam službo, opravljati pa jo moram, da me ne pošljejo v penzijo. 800 K penzije ne zadostuje za življenje, še manj pa, da bi iz tega plačevala zdravnika in zdravila.“

Nadaljnja pola mi je došla iz kranjskega šolskega okraja od Sv. Ane. Tamošnji učitelj službuje 19 let, ima 125 K plače na mesec, izda pa po 162 K, zakaj samo šolanje otrok ga stane 300 K na leto, tako da znaša primanjkljaj 150 K. On piše (bere — liest):

„Od leta 1890. do leta 1892. sem bil zaradi nove postave oškodovan za 260 K, ker sem imel, ko sem nastopil službo v Ledinah nad Idrijo kot provizoričen šolski voditelj, 960 K po dekretu sl. c. kr. dež. šol. sveta z dne 30. septembra 1889., št. 967, in potem pa le 780 K na leto do leta 1892. Priženil sem 4000 K, ki sem jih uporabil večinoma za hišno opravo in da sem pokrival vsakoletni primanjkljaj. Leta 1898. nisem imel od tega denarja niti vinarja več, sosebno ker sta mi v tem času pomrli dve hčerki in soproga. Leta 1900 mi je umrla zopet ena hčerka, tako da sem imel zopet velike stroške. Zadolžil sem se za 1000 K in zraven porabil svoj lastni prihranek, ki sem ga bil dobil od gospodov Vošnjaka in Zupana kot podporo od družbe sv. Cirila in Metoda skozi dve leti po 200 K. Hranil sem in odtrgoval od svojih ust tako, da sem v zadnjih letih plačal dolga približno 500 K in ravno toliko ga še sedaj imam.“

Tako se vrši regulacija učiteljskih plač na Kranjskem, da ima učitelj po regulaciji manj nego je imel pred regulacijo.

Pripoveduje mi pa tudi ta pola, da ima dolga 1000 K, ki jih je moral uporabiti, ker je večna bolezen in smrt v hiši.

Tovariš iz kočevskega okraja, službeni kraj Schäflein, služi 27 let, ima plače na mesec 156 K, izda na mesec 170 K, tako da znaša primanjkljaj vsak mesec 14 do 20 K. Samo za šolanje otrok potrebuje 500 K na leto. On piše (bere — liest):

„Jeder Lehrer ist gezwungen, in dieser öden Gegend, weit entfernt von allem Verkehr, Feldarbeiten zu verrichten. So z. B. schneide ich Holz zur Schule, wo ich jährlich 12 K verdiene. Auch gehen meine Söhne in den Ferien auf Feldarbeiten aus, um etwas zu verdienen. Das sind wahre, aber traurige Sachen!“ (Poslanec — Abgeordneter dr. Oražen: „Čujmo! To je škandal!“)

Nadalje sem sprejel polo iz ljubljanske okolice, in sicer iz Grosuplja. Dotičnik služi 26 let, ima pet otrok in na mesec 177 K 50 v plače, izda pa na mesec 180 K 50 v, ker ga samo šolanje otrok stane 1000 K na leto. On piše (bere — liest):

„V mestnih šolah imam štiri otroke. Zaradi bolezni (želodčni uljesi, katar v grlu) sem bil 19 mesecev v začasnem pokoju, kar mi je pobralo skoro vse prihranke iz boljših let, odkar službujem na Kranjskem (15 let sem bil na Štajerskem). V naši družini se nosimo kar mogoče preprosto. Meso je samo od nedeljah in praznikih na mizi (opoldan). Za večerjo pijemo

mleko. Vino si privoščimo o Božiču, o Veliki noči, znabiti še tuptatam kak večji praznik. Med tednom je naša hrana: žganci na mleku, mlečni riž, juha prežganka ali kaj od jaje, štruklji, zjutraj pa Vydrova kava. In vendar so stroški ogromni. Kaj bi bilo, ko bi si privoščili več mesnih jedil! Sreča še, da mojemu slabemu želodcu bolj prijaajo mlečne in močnate jedi kot mesne. Letos me je na silno prošnjo rešil bratranec iz velike zadrege, ko mi je poslal 100 K, da sem za potrebo obul in oblekel otroke. Župnik iz Štajerskega mi piše 18. marca 1908 med drugim: „... ko imaš tako velike izdatke pri ne posebno zavidni plači, kakor jo imate učitelji! Čudim se Ti, kako moreš toliko vzdrževati s svojo plačo. Pač roditeljev ljubezen vse premaga!...“ (Poslanec — Abgeordn. dr. Triller: „Slabše kot zadnji dninar!“)

Potem je tukaj pola iz kočevskega okraja, iz Velikih Lašč. Tovariš piše, da služi že 18 let in ima samo enega otroka. Dohodkov ima 1956 K na leto, stroškov pa z zavarovalnino itd. vred 2080 K, torej znaša letni primanjkljaj po 126 K. Vzdržuje ga soproga, ki ima nekaj dote, naložene v posojilnici v Ribnici. On piše (bere — liest):

„Shajati ne morem vkljub temu, da imam le enega otroka, ki ga še doma šolam, in vkljub jako zmernemu in solidnemu življenju in dasi imam v soprogi varčno in izvrstno gospodinjjo. Dopoldne ne jem nikdar, razen da izpijem skodelico kave, opoldne za 40 h govedine (vsa družina), popoldne kvečjemu za 4 h kruha, za večerjo goljaž ali zrezek, obaro, dostikrat pa tudi le mlečno jed. Resnici na ljubo priznam, da si po večerji navadno privoščim 2 do 3 četrtilitra vina, odnosno toliko vrčkov piva, kar je menda za človeka z maturo popolnoma opravičeno. Bolj kot japonske junake v zadnji ruski vojni občudujem one svoje tovariše, ki imajo po tri do šest otrok, izmed teh po enega ali celo dva, tri v šolah z doma, pa vendar niso še obupali nad žalostno usodo ali imajo celo še nekaj veselja do stanu, ki je tako škandalozno plačan!“

Iz novomeškega okraja, in sicer iz Langenthona, piše tovariš, da slušuje 14 let in ima tri otroke. Primanjkljaj znaša 216 K, ker ga stane samo šolanje otrok 400 K, a za zdravljenje da na leto 300 K. Na vprašanje kako pokriva primanjkljaj, pravi lakonično: „Durch Schuldenmachen!“

Nadalje imam tukaj polo iz kamniškega okraja, in sicer iz Kamnika samega. Tam je učiteljica, ki slušuje že 27½ leta, ima pa mesečne plače le 128 K. Ona piše (bere — liest):

„Moji izdatki so ravno tako veliki kakor prejemki. Ostane mi nič, še varčena moram biti, da mi ne zmanjka, ker nimam nikogar, da bi moj primanjkljaj pokrnil. Hrano in stanovanje moram vsak mesec plačati, za obleko je to, kar mi ostane. Črevljev in klobukov si pač ne delam sama, a drugo vse in to tudi moram, ako hočem stanu primerno oblečena biti. Druge, ki imajo boljše plačo ali postranski zaslužek, porabijo prosti čas za počitek in zabavo in jaz za šivanje. To delo je zame jako težavno, ker imam zaradi napora že jako slabe oči in moram že sedaj vedno ineti zdravniško pomoč in zdravila.“

Potem je tukaj pola učitelja, ki ima 40 let službe, in dobiva plače 181 K na mesec, izdatkov pa ima po 232 K, in sicer zaradi tega, ker ga zdravljenje stane 150 K in šolanje šestere otrok po 800 K na leto. Dotičnik piše (bere — liest):

„Ako nadučitelj stopi v pokoj, ko so mu opešale moči, pa mu odpade draginjska doklada 400 K in v pokoj mu štejejo le 30 ali 31 let. Kako naj potem živi? — Želeti bi vendar bilo, da se draginjska doklada tudi šteje v pokojnino in vsa službena leta.“

Imam tukaj še več takšnih pisem, ki se vsa glase kot težke obtožnice sistema izkoriščanja in gladovanja, a vzamem jih samo še nekaj.

Učiteljica, in sicer provizorična, piše, da ima 50 K na mesec in da živi od podpor svojih staršev.

Neki učitelj slušuje že 41 let, ne gre nikdar v gostilnico in ima vkljub temu primanjkljaja po 181 K na leto. In tako dalje. Mislim, da zadostujejo že ti dokazi, ako ne, so drugi na razpolago! (Poslanec — Abgeordneter dr. Novak: „Pokaži!“) Prosim!

Visoka zbornica! Mislim, da dokazujejo že ti kratki podatki zadostno, da je materialno stanje kranjskega učiteljstva tako, da absolutno ni vzdržljivo. To slabo stanje kranjskega učiteljstva ima za neposredno posledico tudi to, da zaradi pomanjkanja, ki ga trpi učitelj in njegova rodovina, trpi tudi zdravje. Kako je z zdravjem učiteljstva sploh, nam dokazujeta dve stvari.

Smrtnostna tabela dr. Cooperja pravi, da doseže 70. leto zdravnikov 24 %, učiteljev 27 %, umetnikov 28 %, odvetnikov 29 %, častnikov 32 %, trgovcev 35 %, kmetovaleev 40 % in duhovnikov 42 %.

Učitelji so torej za zdravniki na najslabšem.

Nadalje pravi izvestje dr. Ralfa Wichmanna „Zur Statistik der Nervosität bei Lehrern“, Zeitschrift für Schulgesundheitspflege, Band XVI, Seite 626, da je med 350 nemškimi učitelji, ki jih je preiskal, bilo 85 % bolnih. (Poslanec — Abgeordneter dr. Triller: „Čujno!“)

Tako je zdravstveno stanje učiteljstva sploh. Kako je pa z zdravjem kranjskega učiteljstva, to nam dokazujejo premnogi smrtni slučajji, ki se dogajajo v tem stanu. Ni številke učiteljskih listov, ki bi ne objavila vsaj enega smrtnega slučajja. Skoro v vsaki številki najdete nekrolog kakega učitelja. Kar je pa najstrašnejše pri tem, je to, da provzročia smrt po večini takozvana učiteljska bolezen kat' eksochèn — tuberkuloza. V dokaz naj služijo podatki, sicer jako grozni, ampak visoka zbornica mi naj odpusti, ker jih moram navajati.

Iz kočevskega okraja mi poročajo (bere — liest):

„V zadnjih petih letih so tu umrli 3 učitelji: Ivan Mandele, nadučitelj v Sodražici, Štefan Primožič, nadučitelj v Dobropoljah, in Franc Gregorač, nadučitelj v Dolenji vasi. Prvi je umrl na omeščanju in otrpnenju možganov (bil je že nad eno leto nenormalen, končno mu je bil um popolnoma oslabel. Gotovo posledica napora v šoli). Drugi je sicer podlegel pljučnici, a to gotovo le zaradi jako slabih, deloma gnilih pljuč, kar se je sklepalo po rednem in suhem pokašljevanju v zadnjih mesecih življenja. Po mnenju

podpisanega je tudi ta učitelj žrtev svojega poklica. Tretjemu — Gregoraču — je mrtvoud pretrgal nit življenja, kar je bilo posledica bolezni v grlu, na kateri je že leta in mesece trpel in katera bolezen je sploh domača pri poklicih, ki zahtevajo mnogo govorjenja, kot je n. pr. ravno učiteljski. (Dr. Schiffrer iz Ribnice je vsaj rekel, da je smrt bila posledica bolezni v grlu.) Na isti bolezni je menda sedaj bolan tudi St. Tomšič, nadučitelj v Ribnici. Na dopustu bo celo leto. Skoro dve leti je bil na dopustu Josip Sedlak, bivši nadučitelj v Loškem potoku, sedaj na Jesenicah. Trpi na bolezni v želodec in menda tudi v črevesu. (Slabe jedi in slabo pripravljenje, ker je soproga zaradi šolanja otrok in zaradi premalih dohodkov se stalno morala preseliti v Ljubljano.) Sedaj in skoro vsako leto je na dopustu tudi Fr. Povše, učitelj-voditelj v Osilnici. Zaradi slabega šolskega posloja se je večkrat prehladil — prepil! Zdaj je splošno slaboten.) 26letna učiteljica Lea Bukovic iz Vel. Lašč je bila pol leta — od 1. septembra do 15. februarja t. š. l. — zaradi nervozitete na dopustu. Še več kot slovenskih je bolnih nemških učiteljev v okraju. V Dolgi vasi (Lienfeldu) je bil nadučitelj Windisch zaradi črevesnega katara že ponovno — prejšnje in tekoče šolsko leto — na dopustu. Izmed učiteljstva v Kočevju sta — smem gotovo trditi — redno poprečno po dva na dopustu. Vzrok: večinoma pljučni katar ali nervoziteta. (Brez suplentov že leta in leta nismo bili.) Po več tednov v tem, odnosno pretečenem šolskem letu nista poučevala Tseherne v Dragi in Laekner na Travi. (Bolezen na pljučih.) In še nekateri, ki jim imena ne vem.“

Iz Novega Mesta mi pišejo, da je eden učiteljev tamošnjega okraja umrl nagle smrti. Med poukom ga je zadel mrtvoud, in žena je imela ob njegovi smrti na razpolago samo 6 v. Če bi dotičnik ne bil član naše „Jubilejske samopomoči“, bi ostala rodovina v največji bedi. Soproga bi ga ne mogla niti pokopati. Tako ji je pa „Samopomoč“ poslala par sto kron, da je bila vdova rešena največje bede.

Značilno je poročilo iz kranjskega okraja (bere — liest):

„V zadnjih petih letih so umrli: Praprotnik Viktorija — jetika, Borštnik Franc — jetika, Božič Franc — jetika, Padar Grozdana — jetika, Pin Valentin — jetika, Kragl Josip — deloma jetika, Papa Franc — kap. Pet učiteljskih oseb je zaradi bolezni na dopustu. Vzrok: pljuča, grlo, želodec in zatele noge.“

V logaškem okraju — to pa samo v zadnjih letih — (bere — liest):

„Umrli so: učitelj Rudolf Piš v Cerknici. Drva je moral sam žagati in se je pri tem prehladil. Alojzij Pin v Dol. Logatecu — jetika, in učiteljica Perušek-Modrijan v Starem trgu na porodu. Bolni so: Amalija Kotlušek, Marija Palme in Evgenija Pehani, vse tri so nervozne. Zmrel je Krže v Babinem polju.“ — Gotovo ne od dobrot svojega stanu!

Iz litijskega okraja mi poročajo (bere — liest):

„Poročam, da sta v zadnjih petih letih umrla dva nadučitelja, in sicer: Kavčič Engelbert v Sv. Križu pri Litiji na jetiki, Mali Konrad v Toplicah pri Za-

gorju pa na bolezni na jetrih. Polovico učiteljstva je jako nervoznih in $\frac{1}{4}$ pa pričinja bolehati na pljučih, t. j. učiteljski bolezni.“

Iz radovljiskega mi pišejo (bere — liest):

„V našem okraju je tekem petih let umrla Marija Hacin, učiteljica na Dobravi pri Kropi, na jetiki. Sedaj bolehat še dve učiteljici na sopilih.“

Potem iz krškega okraja. Tu je bolno učiteljstvo v šolah na Raki, v Bučeči vasi, v Velikem Podlogu, v Leskovcu, v Št. Rupertu, v Velikem trnu, na Krškem (ljudska in meščanska šola), v Mokronogu, v Škocijanu, na Studenem, v Šmarjeti, v Radečah, v Šent Janžu, v Boštanju in Št. Jerneju. Bolezni: pljuča, grlo, revmatizem, živci. Nekaj jih je že rešila smrt bolezni in trpljenja.

Iz Kamnika (bere — liest):

„V zadnjih petih letih so umrli: Dolinar Jožef, učitelj v Krašnji — jetika, prehlajenje, Pfeifer Fr., nadučitelj v Domžalah — vodenica, Mesner Jožef, nadučitelj v Komendi — oslabelost in starost. Sedaj bolehat: Praprotnik Miroslav, učitelj na Homecu — slab želodec in slabokrvnost (vzrok: deloma napor [enorazrednica s 160 učenci], deloma neprimerna hrana [ni hiše, kjer bi si mogel boljšo dobiti]). Blejec Luka, učitelj v Trzinu — skoro popolnoma oslabljen želodec (zaradi napora in prejšnje slabše hrane, ki jo je moral uživati zaradi mnogobrojne družine, dokler se mu plača ni izboljšala z višjim plačilnim razredom in draginjsko doklado. — Sedaj mu boleha še starejša hčerka in soproga.) Letnar Lovro, nadučitelj v Mengšu — slab želodec in slabokrvnost. Verne Franciška, učiteljica v Kamniku — umobolna (sedaj na Studencu; vzrok: družabne, ne šolske razmere). Klančar Avgusta, učiteljica v Kamniku — očesna bolezen. Gerkman Emilija, učiteljica v Mengšu — slabokrvnost in nevrastenija (vzrok: napor). Stepišnik Franciška, učiteljica v Mengšu — slabokrvnost in nevrastenija (vzrok: napor). Cegnar Ivana, učiteljica na Vrhpolju pri Moravčah — oslabelost in slabokrvnost (ker si ne more oskrbeti primerne hrane). Glede hrane iste razmere, kakor pri Praprotniku.“

V Ljubljani na III. mestni deški ljudski šoli (bere — liest):

„Vsi bolehamo na žrelnem kataru in nervoziteti, poleg tega 2 na pljučnem kataru in 2 na revmatizmu.“

Na nemški deški ljudski šoli (bere — liest):

„Avgust Kleč, učitelj na nemški deški šoli, boleha že več let na nervoziteti želodca in letošnje leto pritiska tudi revmatizem ali celo protin v nogah. Trost Franc boleha že dve leti za glavobolom, ker je s postranskim delom preobložen in ves potr od privatnih skrbi. Karel Javoršek boleha že pet let na revmatizmu, ki si ga je nakopal zaradi vlažnega stanovanja, ko je služil kot nadučitelj v Košani. Zdravljenje ga stane vsako leto do 300 kron. Franc Schiffrer boleha na živčni bolezni, ker je zaradi orgljanja in naporenega dela ves oslabel. Bolé ga tudi noge. Mavriliij Šarabon, katehet na mestnih nemških šolah, je umrl za rakom v vratu, ker se je v šoli prehladil na prepihu.“

Potem II. mestna Srazredna deška ljudska šola (bere — liest):

„Sedaj sta na dopustu (že od jeseni): Arko Anton zaradi prenapornega dela, splošne utrujenosti in raznih prsnih bolezni. Janežič Matija, zaradi oslabeledih živcev in splošne oslabeledosti. Danes leži tudi Bahovec Frančišek, ki ga je položila v postelj bolezen na jetrih in prevelika utrujenost. Skulj Frančišek toži, da poučuje silno težko, ker ga muči revmatizem in ker boleha na živcih. Jeglič Janko je bil bolehen lansko in letošnjo zimo. Nadlegoval ga je bronhialni katar, pozneje pa revmatizem. Letos je imel influenco, dobil vnetje prsne mreže, oslabeledost oči in slednjič bolezen na ledvice.“

Mestna deklška Srazrednica pri Sv. Jakobu (bere — liest):

„Dve učiteljici sta zaradi bolezni na dopustu; ena je bolna na sopilih, druga na živcih. Razen teh boleha še ena učiteljica na sopilih, ena pa je bolna na očeh. Na tukajšnji šoli sta umrli dve učiteljici: Emilija Guslova in Olga Kobau-Gašperinova, in sicer na posledicah slabokrvnosti. Vzrok slabokrvnosti je naporno delo in nezadostna hranitev. Eni je zdravnik naravnost rekel: „Sie sind ausgehungert.“ (Poslanec — Abgeordneter dr. Novak: „Saj to gospode iz Slovenske Ljudske Stranke nič ne gane, če beres; nimajo srea!“)

Na I. mestni šoli je umrl za jetiko učitelj M. Josin. Bolezen v grlu, v prsih in trganje po udih so stalni gosti tega učiteljstva.

Städtische deutsche Mädchenschule (bere — liest):

„Sterbefall. Katechet Maurilius Šarabon (Kehlkopfleiden). Folgeschwere Krankheitsfälle: Direktorin Aloisia Bauer, wegen hochgradiger Nervosität pensioniert; Friederike Konehegg, Gehirnschlag, 1½ Jahre beurlaubt; Klotilde Golf, Nervosität, 1 Jahr beurlaubt; Gabriele Cidrich, Blutarmut. Wegen Mangel an richtiger Pflege des Körpers — als Bäder, große, luftige, sonnige Wohnung, passende Ernährung und Kleidung — sowie wegen Abgang jedweder Abwechslung und Zerstreung — als Anschaffung der neuesten schönsten Werke, bildende Reisen, Landpartien, weitere Spaziergänge, Konzerte, Theater usw. — sind die meisten Lehrkräfte nervös und unzufrieden.“

S tem sem menda zadostno pokazal, kakšno je zdravstveno stanje kranjskega učiteljstva dandanes. Te razmere so gotovo takšne, da govore z vsem kričečim glasom, da so nevdržljive in da potrebujejo remedure.

Na kak način naj bi se ta remedura izvršila, to se je dostikrat že poudarjalo, ko se je razpravljalo na raznih shodih o izboljšanju materialnega položaja učiteljstva. Ljudstvo prizadevanje učiteljstva za izboljšanje gmotnega stanja simpatično sprejema zlasti tudi kmetiško ljudstvo. Pa tudi agrarci niso nasprotni zahtevam učiteljstva. V dokaz, da razumni agrarci uvidevajo upravičenost naših zahtev, naj navedem besede, ki jih je lani majnika govoril češki agrarec Staniek (bere — liest):

„Pred 40 leti je znašala službena doba 40 let, medtem se je za uradnike znižala na 35 let in za profesorje na 30 let. Za učitelje se je pa obdržala prvotno določena doba 40 let, kar je pa po jasnem besedilu § 56. državnega šolskega zakona nepostavno, ker ta točka določa, da imajo za učiteljstvo veljati iste penzijske določbe, kakor veljajo za uradništvo. Z 20. letom začne učitelj službovati, v tretjem službenem letu se pripusti k izkušnji sposobnosti in more torej šele s 63. letom svoje starosti stopiti v pokoj, če nima nič tistih nesrečnih provizoričnih let, ki se pri nas ne štejejo v pokojnino. Ko bi učiteljski poklic ne bil tako naporen, bi še naj bilo, ker pa dožive učitelji povprečno kvečjemu 50 let, uživa polno penzijo le mali del učiteljstva. Uvaževati se pa mora, da so neugodne razmere pogubonosne za obitelj umrlega učitelja. Državni uradniki, med katerimi je — posebno v 10. in 9. činovnem redu — mnogo certifikatistov, nimajo le boljše plače, temveč tudi boljše penzijske določbe kakor pa učiteljstvo, čeprav poklic uradnikov nitako naporen in odgovornosti poln kot poklic učiteljev. V mnogih slučajih imadržavni uradnik — certifikatist — boljšo plačo kakor pa njegov nekdanji učitelj, ki je moral po dolgoletnih študijah prebiti stroge izkušnje. Profesorji srednjih šol imajo 30letno službeno dobo; naglašati se pa mora, da znaša število učencev v meščanski šoli 80, v srednji šoli pa kvečjemu 50 v enem razredu. V srednje šole se sprejemajo večinoma le nadarjeni učenci boljših staršev, v meščanske šole se morajo pa sprejemati otroci brez razloka na njih nadarjenost in na stan njih staršev. Kakor se državnim uradnikom leta prakticiranja, profesorjem leta supriranja in certifikatistom celo njih vojaška leta vštejejo, tako bi se naj učiteljstvu vštela tudi provizorična službena leta. Upravičeno je torej, da se učiteljstvu njih službena doba regulira po za državne uradnike veljavnih predpisih.“

Nadalje navaja isti poslanec sledeče (bere — liest):

„Materialne skrbi hudo more učiteljstvo. Lani smo državnim uradnikom regulirali plače, ker smo uvideli, da je draginja visoko narasla v primeri z dosedanjimi plačami. Učiteljstvo pa smo prezrli, čeprav živi v istih draginjskih razmerah kot uradniki. Ker je državni zbor skoraj soglasno sklenil regulacijo plač državnim uradnikom, so soglašali tudi davkoplačevalci.

Če nočemo, da izgubi učiteljstvo ves ugled, se mu morajo plače definitivno regulirati. Ako se pa to ne zgodi, bodo imeli škodo najširši krogi

ljudstva, ker učiteljstvo ne bo moglo s potrebno vneto vzgajati ljudskih mas. Pri učiteljskih plačah naj bi ne bilo razločka po deželah in nova regulacija mora biti enotna kakor pri državnih uradnikih, kjer ni razločka po deželah. V tem smislu se torej naj § 55. drž. zakona tako-le izpremeni: „Kot minimalni dohodki imajo veljati isti dohodki, ki jih imajo državni uradniki pri plači in penziji XI. do VIII. činovnega reda.“

Tako misli češki agrarec. Tudi v agrarnih krogih prodira prepričanje, da so zahteve učiteljstva opravičene in da je nujna pomoč potrebna. In to zahteva predvsem tudi katoliška pravičnost. Saj učiteljstvo dela za blaginjo mladine, saj skrbi za to, da si mladina pridobi dovolj duševnih sil, da more pozneje priti do kruha in do zaslužka.

Ako je vlada drugačnega mnenja, ako nič noče priskočiti na pomoč, da bi se z njeno podporo sanirale deželne finance in uredile plače učiteljstva, potem pa tudi ni pravično, da vlada vzdržuje pripravnice, da tira mlade ljudi v bedo in pomanjkanje in pomaga tako množiti in vzgajati duševni proletariat. (Klic v središču — Ruf im Zentrum: „Tako je!“)

Vprašam sedaj, kdo bo imel korist od izboljšanja učiteljskih plač? Korist bo imelo ne samo učiteljstvo kot tako, ampak tudi ljudstvo. Učiteljstvo bo imelo korist kot stan, to je res, ampak še v večji meri bo ga imelo ljudstvo samo zaradi tega, ker se bo potem dvignilo učiteljstvo kvalitativno in bo lahko posvečalo vse moči svojega življenja edino le svojemu poklicu. Šola bo torej imela direktno največ koristi, ker bo ljudstvo potem lahko stavilo do dobro situiranega učiteljstva tudi večje zahteve.

Nadalje bodo imeli od izboljšanja gmotnega stanja učiteljstva korist tudi producenti sploh, ker vsak učitelj, vsaka učiteljica konsumira ves tisti denar, ki ga dobi za svoje službovanje, v dotičnem kraju, kjer služi.

Tako sem na podlagi teh kratkih izvajanj dokazal, da bo imela od izboljšanja gmotnega stanja učiteljstva korist vsa dežela, pa seveda tudi država.

Poudariti pa moram takoj, da je in bo pravična sama tista regulacija učiteljskih plač, ki ne dela nobenega razločka med učiteljem in učiteljico. Postaviti se moramo na edino pravilno stališče, da gre enakemu delu in enakim dolžnostim tudi enako plačilo! To je pravo krščansko pa tudi pravo demokratsko načelo! (Poslanec — Abgeordneter dr. Triller: „Res je!“)

Nastane pa sedaj vprašanje, kako pridemo do pokritja. Zaradi tega sem se usojal staviti več nujnih predlogov, ki naj pokažejo pot, kako priti do pokritja večjih izdatkov, ki bi bili združeni z regulacijo učiteljskih plač. Pred vsem govore moji predlogi o kulturnem davku. Jaz si mislim to tako, da bi naj kulturni davek obsegel vse naše denarne zavode in sploh vse tiste zavode, ki so podvrženi javnemu polaganju računov. Tukaj se bo naslanjati na zakon o pridobinskem davku in bo vzeti v poštev vsa taka pod-

jetja, ne samo posojilnice Schulze-Delitzschevega, marveč tudi Raiffeisenovega sestava, ker so ti denarni zavodi že po svojem namenu ustanovljeni, da služijo javnemu blagru. Moj predlog gre nadalje na to, da naj se naloži davek na vse javne zaklade, ki naj plačujejo v ta namen gotove odstotke. Po skromnih podatkih, ki sem si jih mogel v naglici preskrbeti, znašajo rezervni zakladi denarnih zavodov na Kranjskem nad 14 milijonov kron in čisti dobiček nad en milijon kron. Semkaj bi se pritegnile tudi železnice.

Kar je materialne strani tega kulturnega davka glavna stvar, je to, da bi ne bil z njim nihče direktno prizadet, zlasti pa nižji, ubožnejši sloji ne, ampak ta davek bi služil vsem v enako korist in bi se tako uresničila zahteva dr. Šusteršiča, da naj tisti plača, ki kaj ima, ne pa samo kmet!

Moralna stran mojega predloga pa je v tem, da bo z denarno močjo, ki jo reprezentujejo vsi ti zavodi in vsa taka podjetja, rasla tudi naša kulturna moč. (Odobrovanje v središču. — Beifall im Zentrum.)

Nadalje govori moj predlog tudi o tem: Deželni zbor skleni (bere — liest):

„Deželni zbor pozivlja vlado, naj dela na to, da se sklene k § 55. državnega šolskega zakona iz l. 1869. dodatek: Kot minimalni dohodki učiteljstva na ljudskih in meščanskih šolah imajo veljati tisti dohodki, ki jih imajo pri plači in penziji državni uradniki vsakokratnega XI., X., IX. in VIII. činovnega razreda.“

Predlog je odkazati finančnemu odseku, ki naj o njem poroča v treh dneh.“

To je zahteva, ki jo stavlja vse organizovano učiteljstvo, bodisi združeno v „Slovanski učiteljski zvezi“ ali pa v „Deutsch-österreichischer Lehrerbundu“. Mi imamo veliko zahtev, ki jih je na Dunaju sprejelo celokupno avstrijsko učiteljstvo s pritrditvijo raznih strank v dunajskem državnem zboru, ki so priznale, da so te naše zahteve upravičene, obenem pa so te razne politiške stranke obljubile, da si bodo prizadevale jih udejestviti. Tem zahtevam vsega avstrijskega učiteljstva odgovarjajo moji nujni predlogi.

Najvažnejši izmed njih je naslednji moj nujni predlog, ki pozivlja vlado, da naj izvrši saniranje deželnih financ s tem, da prevzame država 50 % stroškov za vzdrževanje ljudskega šolstva in učiteljstva.

Ta misel se ne zrcali samo na shodih in v vrstah slovenskega, kranjskega učiteljstva, ampak tudi to je zahteva celokupnega avstrijskega učiteljstva, ki jo je stavilo na dnevni red raznih svojih zborovanj in je že pridobilo zanj, oziroma bo še pridobilo zanj pritrdivitev raznih strank v parlamentu na Dunaju.

Seveda je znano, da ima država glede ljudskega šolstva najlažje stališče. V členu 17. državnega osnovnega zakona z dne 21. decembra 1867. si je država obdržala najvišjo oblast v vodstvu in nadzorstvu vsega šolstva, nasprotno pa napram šolstvu ne izvršuje nobenih dolžnosti, ki bi jih potemtakem na drugi strani tudi morala izvrševati v tem pogledu. Opozarjam v to poklicane faktorje samo na jasno določbo § 56. državnega šolskega zakona, ki pravi, da je treba uravnati pokojnine stalno nameščenih učiteljev in podučiteljev

ter njihovih vdov in sirot po ravno tistih pravilih, ki veljajo za državne uradnike. Ker pa znaša službena doba državnih uradnikov sedaj samo 35 let, bi torej morala biti določena službena doba tudi za ljudsko-šolsko učiteljstvo ravno tako samo na 35 let. O tem bi pravzaprav ne bilo nič govoriti in sklepati, ker je to že eo ipso uzakonjeno po imenovanem § 56. državnega šolskega zakona. Toda v to poklicane oblasti se za ta paragraf ne brigajo. A ne povsod! V Istri in Bukovini je že uvedena 35letna službena doba tudi za ljudsko-šolsko učiteljstvo. Tam ima še veljavo zakon, ki moram nanj tukaj še opozarjati.

Deželni glavar

(prevzame predsedstvo — Landeshauptmann übernimmt den Vorsitz).

Kako je stališče, ki ga država zavzema nasproti ljudskemu šolstvu, dokazuje operat statistične centralne komisije, ki je leta 1895 dognala vse stroške za ljudsko in meščansko šolstvo, ki znašajo vsoto 87,609.960 K. K tem stroškom prispevajo občine 25,677.736 K, okrajji 17,049.424 K, dežele 26,445.680 kron, država pa samo 562.000 K (Klici v središču — Rufe im Zentrum: „Dobro!“) in od teh malih svojih prispevkov država, kakor sem že včeraj izvajal, porablja večino samo za vzdrževanje vadic, učiteljskih in okrajnih šolskih nadzornikov. Vsi skupni prispevki, ki jih daje država za ljudsko in meščansko šolstvo, znašajo le 0·9 % vseh stroškov, oziroma če odštejemo razne subvencije za specialne kurze itd., prispeva država samo z 0·74 % (Klici v središču — Rufe im Zentrum: „Čujte, čujte!“), medtem ko pruska država prispeva za ljudsko šolstvo 40·01 %, to je 80,000.000 kron. To je tista Prusija, ki se je rekle o nji, da so njeni učitelji l. 1866. porazili avstrijskega generala. (Klici v središču — Rufe im Zentrum: „Dobro!“)

Še boljše je v tem oziru na Francoskem, kjer prispeva država 222,000.000 K za ljudsko šolstvo. (Klici v središču — Rufe im Zentrum: „Čujmo!“)

Potem bi opozarjal, da se sedaj obetajo kranjski deželi novi viri dohodkov iz pospeševanja prometa s tujci.

Deželni glavar

(pozvoni — das Glockenzeichen gebend).

Poslanec Gangl

(nadaljuje — fortfahrend):

Gospod deželni glavar želi, naj bom kratek. Torej ... se mu pokoravam in opozarjam le še na neko pesem slavnega češkega pesnika Jaroslava Vrchlickega, v kateri piše o dečku, ki je bil poslan od ubožnih staršev na mestna izprehajališča, kjer so se izprehajali gospodje in gospe, vsi v svili in v zlatu. Stopil je na kraj drevoreda in nemo prožil svojo roko ter prosil milih darov. Bogati gospodje in gospe so se izprehajali gori in doli, a nihče ni videl iztegnjene, nemo proseče roke ubogega dečka, ki je nazadnje od glada in žalosti zaspal na solncu. Minejo leta, iz dečka vzraste mož, v čigar srečo divja sovraštvo in jeza do bogatinov in nič več ne hodi na javna izprehajališča, da bi tam

iztezal svojo prosečo roko, ampak roko je stisnil v pest in na razpotjih si s to roko ugrablja to, česar mu niso hoteli dati oni, ki jih je deček prosil.

Visoka zbornica! Usiljuje se mi še cela množica raznih važnih vprašanj, tičočih se učiteljstva in njegovega gmotnega položaja. Učiteljsko vprašanje je po mojem prepričanju najvažnejše vprašanje, in če hočemo ohraniti učiteljstvo, prosim, naj vse stranke te visoke zbornice pritrdijo mojim predlogom. Tako si pridobi ta zbornica zasluge, da pridemo končno do ugodne rešitve tega perečega vprašanja. Usojam se, preden preidem h koncu, opozarjati še na nedostatek, ki so ga deležni učitelji, kateri so bili leta 1878. na tri leta poklicani v vojaško službovanje v Bosno in Hercegovino. V tretjem letniku učiteljskega so bili vzeti k vojakom in takoj so morali v vojaško službo (Klici v središču — Rufe im Zentrum: „Likozar!“) in še več drugih; a teh treh let vojaške službe jim sedaj ne štejejo v službeni čas (Poslanec — Abgeordneter dr. Novak: „Čujmo! To je vendar škandal!“), ko se vendar vojaška leta štejejo državnim uradnikom v službeno dobo. Nekaj podobnega je s suplentskimi leti. Provizorična leta se sedaj definitivnim učiteljem štejejo v službeno dobo, in ako se jim štejejo ta leta, potem bi bilo pač le logično, da se jim vračunijo tudi leta, ki so jih preživeli kot suplenti.

Gospoda moja! H koncu svojih izvajanj se usojam opozoriti na star časopis, ki je v 50. letih izhajal na Dunaju, to je „Wiener Kirchenzeitung“. Ta list je pisal dne 26. januarja 1850. v članku „Die Not der Unterlehrer“ to-le (bere — liest):

„Als der Herr das Volk sah, das um ihn war und nichts zu essen hatte, rief er seine Jünger zusammen und sprach zu ihnen: ‚Mich erbarmen diese Leute; denn sehet, sie sind nun drei Tage bei mir verharret und haben nichts zu essen.‘ — So sollte nun einmal auch die Kirche ihre Stimme erheben und der Notleidenden gedenken, die bisher Schülgehilfen geheißten haben und die man in neuerer Zeit mit dem Namen Unterlehrer beehrt — übrigens ein Name, der auch nicht für Hunger und Durst geht. (Es) muß gerade die Kirche einmal ein mächtiges, entscheidendes Wort zur Erlangung der materiellen Fürsorge für die Notleidenden sprechen.“

In v istem listu z dne 17. februarja 1850. v članku „Die Proletarier im Lehrstande“ čitamo (bere — liest):

„... O, zeigt der Schule doch einmal die Braut Christi in ihrem herrlichen Gewande und nehmet weg von ihr den entstellenden Spottmantel der Bureaukratie und das Schilfrohr der Vielschreiberei...“

Visoki zbor! Ako se sprejmejo in izvršijo ti moji predlogi — seveda hipna in končna izvršitev ni lahka stvar! — potem bodite preverjeni, da bodo povsod po naši kronovini slovenski in nemški učitelji vstali kot nova moč, ki jo je dvignila zavest, da se na najkompetentnejšem mestu te dežele priznava delovanje učiteljstva, seveda ako bo to najkompetentnejše mesto dalo besedam svojega priznanja izraz tudi v zvonečem zlatu!

Priporočam torej svoje predloge v sprejetje. (Viharno odobravanje in ploskanje v središču. — Stürmischer Beifall und Händeklatschen im Zentrum.)

Deželni glavar:

Gospod poslanec Gangl je sedaj v poldrugournem govoru utemeljeval ne samo nujnost svojih predlogov, ampak tudi predloge same v meritoričnem oziru. Potrebno se mi zdi tukaj naglašati, da to ne sme biti prejudic in ne sme delati šole. (Poslanec — Abgeordneter dr. Triller: „Vaši govori so tudi dolgi!“) Po § 21. našega poslovnika (Poslanec — Abgeordneter dr. Tavčar: „Saj imamo že nov poslovnik!“) se mora utemeljevanje nujnih predlogov omejiti zgolj na nujnost in popolnoma jasno je torej, da sem samo izjemoma dovolil takoj tudi že meritorno utemeljevanje, seveda proti temu — in to povdarjam — da gospod kolega Gangl potem ne bo več zahteval besede v meritu.

In sedaj omenjam, da so vpisani kot govorniki, in sicer proti nujnosti gospod tovariš dr. Šusteršič in za nujnost gospoda poslanca dr. Triller in grof Margheri.

Do besede pride torej kontragovornik gospod poslanec dr. Šusteršič.

Poslanec dr. Šusteršič:

Visoka zbornica! Oglasil sem se za besedo, da v par stavkih utemeljim stališče svoje stranke napram nujnosti predlogov, ki jih je stavil gospod tovariš Gangl. Dovoljeno mi bodi, ker hočem biti res prav kratek, da se oziram pri tem anticipando tudi še na šesti nujni predlog gospoda tovariša Gangla.

Deželni glavar:

Ako ni ugovora — potem prosim!

Poslanec dr. Šusteršič:

Dovoljeno mi torej bodi, da upoštevam tudi predlog gospoda poslanca Gangla glede zakonskega načrta o volilni reformi za deželni zbor kranjski, to pa zaradi tega, ker bom s tem tudi utemeljil stališče naše stranke napram nujnosti, za katero edino se gre v tem stadiju razprave.

Vsi ti nujni predlogi zadevajo brez izjeme predmete, kateri so že davno v razpravi (Poslanec — Abgeordneter dr. Lampe: „Res je!“); predmete, glede katerih imajo že zdavno razni odseki ali pa deželni odbor naročilo, prej ali slej podati poročilo. Če bi bila, recimo, danes sprejeta nujnost teh predlogov, bi se vsled tega ne moglo nič drugega zgoditi, kakor da gredo ti predlogi zopet v razne odseke, na stvari pa, s katero se odsek itak že peča, bi se nič ne spremenilo.

Oglejmo si te predloge drugega za drugim. Ti predlogi obsegajo na eni strani vprašanje o regulaciji učiteljskih plač v širšem pomenu besede, in k temu vprašanju spada tudi vprašanje o pokojnini. Na drugi strani pa se tičejo saniranja deželnih financ.

Kar se tiče regulacije učiteljskih plač, leži že tozadevni nujni predlog v finančnem odseku, ki ima

torej o njem poročati. Kar se pa tiče vprašanja saniranja deželnih financ, postane ta stvar akutna v tistem momentu, ko bo deželni odbor predložil proračun za l. 1910. To vprašanje se danes ne more razpravljati, ker manjka za to glavni fundament, to je proračun. Znano pa je tudi, da se državna uprava silno bavi z vprašanjem saniranja državnih in deželnih financ, in da se bo moglo sanirati deželne finance le na podlagi državnega finančnega načrta, ki je pa šele v povojih, in o katerem pričakujemo, da bo v par mesecih ležal izdelan na mizi visoke zbornice. Potem šele bo mogoče resno debatirati in razpravljati o saniranju deželnih financ. Mi moramo torej predvsem počakati, da nam predloži deželni odbor svoj načrt, kajti le deželni odbor je v stanju to storiti, ker pozna vse detajle, in on je isti faktor, ki je v stanju, ker združuje v raznih uradih ves dotični material, da nam predloži zrel projekt; potem šele bo mogoče resno razpravljati glede saniranja deželnih financ. Potem bo pa tudi šele mogoče debatirati o vseh drugih vprašanjih, ki so tovarišu gospodu Ganglu tako pri sreč.

Kar se pa tiče šestega nujnega predloga, ki ga je stavil tovariš gospod poslanec Gangl, predloga, ki sedaj še ni v razpravi, bi opozoril pri tej priliki le na eno, na to namreč, da je ta visoka zbornica v eni zadnjih svojih sej sprejela resolucijo, po kateri se ustavni odsek pozivlja baš v to, kar predlaga tovariš gospod poslanec Gangl, namreč da naj izdela novelo deželnega volilnega reda in jo predloži visoki zbornici. Ravno sprejetje te resolucije je dalo povod za tisto hrupno obstrukcijo, ki smo jo doživeli v tej visoki zbornici. Zato pa je čudno, ako danes od iste strani, ki je ob tej priliki provzročila ono hrupno obstrukcijo, pride pred to visoko zbornico nujni predlog o isti stvari. (Poslanec — Abgeordneter dr. Triller: „V tej zbornici se ne more mirno zborovati! Es kann der Beste nicht im Frieden leben, wenn...“) Torej jaz, gospoda moja, ne uvidevam, kakošen namen more imeti nujni predlog, ki zahteva isto, kar se je že zgodilo! (Medklici poslanca dr. Trillerja. — Zwischenrufe des Abgeordneten Dr. Triller.) Meni je silno žal, če je tovariš dr. Triller razburjen, ampak jaz ne morem drugače, kakor držati se golih faktov, in faktum je, to moram reči, da so ti nujni predlogi popolnoma nepotrebni, ker je nujnost že davno dana po razmerah samih, ker je ta nujnost že priznana tudi od visoke zbornice, ker stoji predmet nujnih predlogov tovariša Gangla že v razpravi v odsekih. Tedaj ti predlogi danes nimajo nobene formalne utemeljitve glede nujnosti, in zaradi tega bomo mi glasovali zoper nujnost vseh teh predlogov in se tudi nadaljnje debati o tej stvari ne bomo udeleževali. (Odobravanje na levi. — Beifall links.)

Deželni glavar:

Besedo ima sedaj prvi vpisani govornik „prö“, gospod poslanec dr. Triller.

Poslanec dr. Triller:

Visoka zbornica! Jaz ne bom nosil vode v Savo, niti govoril parafraze pretresujoči sliki, katero nam

je podal tovariš Gangl o položaju ljudskošolskega učiteljstva na Kranjskem. Ta položaj sam, kakor ga je on naslikal, dokazuje že nujnost njegovih predlogov. Roko na srce, gospoda moja! Saj vendar večina izmed nas je takih, ki smo imeli priliko pogledati v šolske odbore in sodelovati v njih — saj se vendar vsak izmed nas lahko sam prepriča, da je vse, kar je tovariš Gangl navedel o neznosnem stanju učiteljstva, gola resnica. Vsakdo se zamore prepričati, da najmanjša bolezen ali nezgoda v učiteljevi družini spravi iz ravnotežja njegov budget in strmoglavi učitelja v dolgove, iz katerih se nikdar več izkupati ne more. Beračiti mora za vsako mrvico, beračiti ne glede na to, da je tako beračenje nevredno stanu učitelja in da ubija možki ponos dotičnika. Plače učiteljstva so popolnoma nezadostne, in položaj njegov je tak, da bi bila odveč vsaka nadaljna beseda o tej stvari.

Vpričo negativnemu stališču večine te visoke zbornice pa se vendar usojam opozoriti na razpravo, ki se je vršila v tej visoki zbornici dne 24. novembra 1901. Takrat je poslanec dr. Šusteršič v soglasju z ostalimi strankama te visoke zbornice brezpogojno priznaval, da je učiteljska beda takšna, da je treba hipne pomoči, ne da bi se pri tem z besedico dotaknil vprašanja pokritja. Ni rekel, da moramo imeti predvsem pred seboj deželni budget, predno zamoremo v tem pogledu storiti kak korak. Na isto stališče se je postavila Slovenska ljudska stranka tudi v tem zasedanju v nebrojnih slučajih in dovoljevala je znatne vsote brez ozira na to, ali imamo zanje pokritje; dovoljevala je prav izdatne zneske, ki v svoji celoti presegajo vsoto, katera bi bila potrebna, da se hipno prepreči vsaj najhujša beda našega učiteljstva. Moje najiskrenejše obžalovanje stranki, ki ima sedaj naenkrat zaprto srce za našega učitelja. (Poslanec — Abgeordneter dr. Šusteršič: „Saj je nujni predlog v finančnem odseku!“) Tovariš dr. Šusteršič pravi, da se te stvari obravnavajo v odsekih. Isti odgovor sem dobil od njega lani, ko sem prosil, da bi se naj vsaj del tistega zlatega dežja, ki bi se imel razliti črez kranjsko deželo, privoščil tudi ljudskošolskemu učiteljstvu. Takrat mi je dr. Šusteršič rekel, da se bo stvar uvaževala v odsekih in da bo, še predno pričakujemo, Slovenska ljudska stranka prišla pred deželni zbor s primernimi predlogi v prilog našega učiteljstva, ter s tem pokazala, da se ji dela krivica, če se jej očita neprijateljstvo do prosvete in učiteljstva. Na ta dokaz, gospoda moja, pa tudi še danes zaman čakamo! Saj vendar vedno naglašate, da ste socialna stranka! Opozoril bi Vas torej na to, da je poglavitno socialno načelo: za pošteno delo pošteno plačilo! Tega poštenega plačila pa — tega pač ne morete tajiti — naše učiteljstvo nima. Še do danes žal nismo zbrisali z naše dežele tiste pege, tistega madeža, da so kranjski, da so slovenski učitelji, če izvzamemo samo dve zaostali kronovini, najslabše plačani učitelji v celi Avstriji.

V tem oziru bi se vsaj nekaj pač lahko takoj storilo, in jaz mislim, da mora imeti v prsih kamen mesto srca, kdor ni pristopen razlogom, kakršne je razvijal tovariš Gangl. Jaz mislim tudi, da bi na cellem božjem svetu ne smelo biti stranke, ki bi hotela

izstradati cel stan samo zaradi tega, ker jej in političis noče ukloniti svojega vratu. Ne morem misliti, da bi bila Slovenska ljudska stranka taka, kajti izpostavila bi se trpkemu očitaniu, da najprimitivnejše humanitete ne pozna. Zaraditega bi se jaz usojal prositi, da glasujete, gospodje od večine, za nekatere predloge, ki jih je stavil tovariš Gangl. Ne ustrašite se pri tem obsega teh predlogov. Jaz priznavam, da ne morete prejudicirati svojemu stališču, ampak prosim, da se ti predlogi sprejmejo vsaj v toliko, kolikor se tičejo hipnega izboljšanja gmotnega stanja našega učiteljstva. Če to storite, boste se držali samo načela: „bis dat, qui cito dat.“ Nikakor pa s tem ne prejudicirate delu v odsekih, o katerem delu pa jaz, čeprav sem član teh odsekov, ničesar ne vem. Če sprejmete predloge tovariša Gangla, potem dopustite meritorno razpravo predloga samo v toliko, da se ta visoka zbornica postavi na tisto stališče, kakor se je postavila takrat, ko večina v tej visoki zbornici še ni bila na strani Slovenske ljudske stranke, pa je voditelj te stranke rade volje pritr dil mnenju ostalih strank. Postavite se tudi danes na isto stališče, kakor 24. novembra 1905., ko se je v znak hipne potrebe določila učiteljstvu 25 % draginjska doklada.

Danes predlagam, naj se vsem sistemiziranim ljudskošolskim učiteljem in učiteljicam, katerim je bila 24. novembra 1905. dovoljena 25 % draginjska doklada, poviša na 35 % od 1. novembra 1909., in sicer za toliko časa, dokler se ne posreči učiteljskih plač urediti definitivno. Vsem ostalim ljudskošolskim učiteljem in učiteljicam pa naj se dovoli od tega dne naprej in do tiste dobe draginjska doklada v znesku 25 % njihovih sistemiziranih temeljnih plač.

Da je ta zahteva skromna in poštena, to morate priznati. Ako jej boste ustregli, potem se bo smelo reklo, da je ta zbornica, v kateri le pregosto odmevajo srditi glasovi politične strasti, storila, in sicer soglasno storila včasih tudi dobro in pošteno krščansko delo. (Živahno odobravanje in ploskanje v središču. — Lebhafter Beifall und Händeklatschen im Centrum.)

Landeshauptmann:

Zum Worte gelangt der nächste eingetragene ProRedner, der Herr Abgeordnete Graf Margheri.

Abgeordneter Graf Margheri:

Hohes Haus! Ich habe mich nur zu jenem Dringlichkeitsantrage des Herrn Abgeordneten Gangl zum Worte gemeldet, welcher die Regulierung der Lehrerbezüge betrifft. Ich glaube, daß wohl niemand in diesem Hause daran zweifelt, daß die Bezüge unserer Lehrerschaft den heutigen Verhältnissen nicht mehr entsprechen. Diese Tatsache ist oft und oft anerkannt worden und bedarf es eigentlich keiner weiteren Erörterung, insbesondere nachdem uns der Herr Kollega Gangl eine ausführliche Darstellung der Lage der Lehrerschaft gegeben hat.

Meine Herren! Sie werden Ihrem Volke keine größere Wohltat erweisen können, als wenn Sie für die Besserung der Bezüge der Lehrer sorgen, welche

ja berufen sind, die Jugend zu erziehen. Denn in der Jugend liegt ja die Zukunft des Volkes.

Deshalb kann man nicht oft genug betonen, daß die Verhältnisse der Lehrer geregelt werden müssen.

Ich bin auch der Ansicht, daß ein darauf sich beziehender Dringlichkeitsantrag, wenn er auch öfters eingebracht wird, doch immer am Platze ist, bis es endlich gelingen wird, entsprechend geordnete Verhältnisse für die Lehrerschaft herbeizuführen.

Ich bin ermächtigt, im Namen des Klubs, dem ich die Ehre habe anzugehören, zu erklären, daß wir jede Aktion, durch welche der Lehrerschaft eine angemessene Lebenshaltung ermöglicht werden soll, mit Freuden begrüßen werden. (Zivahno odobravanje. — Lebhafter Beifall.)

Deželni glavar:

Ker ni vpisan več noben govornik, bomo glasovali.

Tisti gospodje, kateri pritrdite nujnosti predlogov gospoda poslanca Gangla, ki ste jih ravnokar slišali, izvolite ustati.

(Zgodi se. — Geschieht.)

(Klic v središču. — Ruf im Zentrum: „Kje je pa Jaklič?“ — Poslanec dr. Tavčar proti poslancu Jarcu — Abgeordneter Dr. Tavčar gegen den Abgeordneten Jarc: „Gospod profesor, za stanovske tovariše se gre!“)

Predlogi so v manjšini.

Vprašam gospoda predlagatelja, ali zahteva, da se s temi predlogi postopa tako, kakor z navadnimi predlogi?

Poslanec Gangl:

Prosim!

Deželni glavar:

Potem bom te predloge odkazal finančnemu odseku (Poslanec — Abgeordneter Kobi: „Sama farbarija!“ — Poslanec — Abgeordneter dr. Triller zapusti dvorano — den Sitzungssaal verlassend: „To je škandal!“ — Klic na levi — Ruf links: „Zunaj se bo pa smejal!“)

Sedaj bom dal v razpravo točko:

10. Priloga 196. Poročilo finančnega odseka v zadevi prevzetja oskrbnih stroškov za v okrožni bolnici v Postojni oskrbovane bolnike na deželni zaklad (k prilogi 102.).
10. Beilage 196. Bericht des Finanzausschusses, betreffend die Übernahme der Verpflegskosten für die im Distriktsspital in Adelsberg verpflegten Kranken auf den Landesfond (zur Beilage 102).

Poročevalec Pogačnik:

Poročati imam o prilogi 196. finančnega odseka v zadevi prevzetja oskrbnih stroškov za v okrožni bolnici v Postojni oskrbovane bolnike na deželni zaklad. Zdravstveni zastop postojnski je leta 1898. zgradil

bolnico, in sicer za infekcijske bolezni, ki je bila prva leta prevelika in je hvala Bogu stala veliko let prazna. Na to je zdravstveni zastop sklenil, da se preuredi tako, da bo javna okrožna bolnica. Troški so znašali nekako 50.000 K. Od teh je deželni odbor povrnil 2000 K, trg postojnski je dal 2000 K v gotovini in stavbni svet v približni vrednosti 1000 K. Vse druge stroške pa je moral zdravstveni zastop sam plačati.

Zdravstveni zastop postojnski se je že l. 1905. obrnil na deželni zbor s prošnjo, da se izposluje bolnici pravica javnosti, in s sklepom deželnega zbora z dne 24. novembra 1905. se je potem deželni odbor pooblastil, da stori v to potrebne korake. Ta sklep je deželni odbor dne 6. decembra istega leta sporočil deželni vladi. Po večjem dopisovanju v tej zadevi se nahaja sedaj stvar pri ministrstvu in upati je, da bo v doglednem času rešena. Dosedaj imata na deželi pravico javnosti samo 2 bolnici, Krška in pa ženska bolnica v Novem Mestu, in neizterljive oskrbne stroške plačuje deželna. Gre se za razbremenitev deželnih dobredelnih zavodov, ki jih imamo v Ljubljani in ti so, kakor znano, prenapolnjeni in zato predlaga finančni odsek:

„Visoki deželni zbor izvoli skleniti, da se prevzemo oskrbni stroški za one bolnike, ki se vsprejemajo v postojnsko okrožno bolnico dotlej, dokler ista ne doseže pravice javnosti, na deželni zaklad, to pa le s pogojem, ako so oskrbovani bolniki na Kranjsko pripadni in ako se dožene neizterljivost oskrbnih stroškov po načinu, ki je predpisan za javne bolnice.“

Deželni glavar:

Debata je otvorjena. Želi kdo besede?

(Nihče se ne oglasi. — Niemand meldet sich.)

Ker ne, bomo glasovali.

Gospodje, ki ste za predlog gospoda poročevalca, izvolite ustati.

(Zgodi se. — Geschieht.)

Sprejeto in sedaj pride na vrsto točka:

12. Priloga 193. Poročilo upravnega odseka o prošnji «Kmetske zveze» za Vipavski okraj za izposlovanje zgradbe železnice Ajdovščina-Vipava-Št. Vid (567/Pet.).
12. Beilage 193. Bericht des Verwaltungsausschusses über die Petition der «Kmetska zveza» für den Bezirk Wippach um Erwirkung des Eisenbahnbaues Haidenschaft - Wippach - St. Veit (567/Pet.).

Poročevalec Povše:

Visoka zbornica! Opravititi imamo s prošnjo „Kmetske zveze“ za vipavski okraj, katera, čuteča veliko pomanjkanje prometnih sredstev za izvoz pridelkov vipavske doline, se obrača do deželnega zbora z nujno prošnjo, da bi ji izposloval pri vladi, da se podaljša železnica Gorica—Ajdovščina iz Ajdovščine

preko trga Vipave do Št. Vida nad Ajdovščino, in sicer tako, da bo mogoče pozneje progo podaljšati do kake točke južne železnice.

Že večkrat je državna uprava dala trasirati tako nadaljevanje proge, vpoštevajoč, da zasluži Vipavska dolina, da dobi na razpolaganje progo za izvoz svojih pridelkov. Kmetška zveza to potrebo živo čuti in vsled tega se je obrnila z gorenjo prošnjo do visoke zbornice. Kmetška zveza za vipavski okraj povdarja, da ni kraja na avstrijskem jugu, ki bi toliko slovel v pridelovanju zlasti zgodnjega sadja, kakor tudi glede pridelovanja grozdja in izbornega vina, ter opravičeno pravi, da ima ta dolina bolj kakor katerikoli kraj na jugu vse predpogoje za produkcijo žlahtnega sadja.

Sedaj se izvaža to sadje s konji. Vsakomur pa je jasno, da je prvi predpogoj uspešnega izvoza, toliko bolj pa izvoza zgodnega in žlahtnega sadja ta, da se to sadje hitro izpelje.

Kmetška zveza za vipavski okraj je utemeljevala svojo prošnjo prav pametno in navaja med drugim, koliko sadja segnije, ker ni možno, da bi se o pravem času izvozilo v severne kraje. Upravni odsek je po vsem tem našel, da je prošnja vipavske Kmetške zveze utemeljena, in zato stavlja predlog, kakor ga najdete tiskanega v prilogi 193., da naj se naroči deželnemu odboru, da o tem vprašanju sestavi spomenico na e. kr. železniško ministrstvo in da naj v tej spomenici toplo priporoča, da bi se železniška proga Gorica—Ajdovščina podaljšala vsaj do Št. Vida. Izmerila pa naj bi se ta proga tako, da se zamore svoj čas od Št. Vida na Vipavo podaljšati ali na Štanjel ali v Postojno ali pa sploh do kakšne točke južne železnice. V tem smislu se naj piše železniškemu ministrstvu.

Končam s tem, da bi gotovo naklonili Vipavcem veliko dobroto, če se to zgodi in se v tem oziru doseže kak uspeh. Želel bi le še, da bi se pozval železniški svet, ki bi naj podal o tem vprašanju svoje mnenje in prosim, da blagovoli visoka zbornica poročilu upravnega odseka pritrčiti.

Predlog se glasi:

„Visoki deželni zbor skleni:

Peticija Kmetške zveze za vipavski okraj, da se podaljša železnica Gorica—Ajdovščina tudi od Ajdovščine do Št. Vida nad Vipavo, se odstopa deželnemu odboru z naročilom, da to peticijo izroči vladi in izposluje pri isti, da ugotovi tej prepravični prošnji prebivalstva Vipavske doline in brez odlašanja odredi izdelavo načrta za to železniško progo.“

Deželni glavar:

Želi kdo besede?

Gospod poslanec Perhavec ima besedo.

Poslanec Perhavec:

Visoka zbornica! Dovolite, da se tudi jaz kot poslanec vipavskega okraja oglasim ter Vam navajam nekaj točk, ki govorijo za podaljšanje goriško-vipavske železnice. Vipavske občine so že desetletja prosile, še

predno se je gradila železnica goriško-vipavska, da bi se podaljšala čez Rebernico in potem čez Razdrto do primerne točke južne železnice. Toda ta prošnja vipavskih občin je ostala glas vpijočega v puščavi.

Predno se je gradila proga Gorica—Ajdovščina, so Vipavci že prosili, da bi se ta proga podaljšala vsaj do Vipave ali Št. Vida, pa nikakor ne vem, kdo je vzrok, da se to ni zgodilo, slišal pa sem od več strani, da je bil vzrok črnorumeni voz, ki vozi vsak dan po Vipavski dolini gori in doli. Fakt je, da dandanes Vipavci železnice nimamo.

Zopet so vipavske občine ponovile prošnjo pred 4 leti o priliki, ko je bil v vipavski dolini generalni štab, na čelu mu baron Beck, kateremu se je poklonila deputacija vipavskih mož ter ga prosila naklonjenosti glede gorenjega vprašanja. Potem smo doživeli, da se je po prizadevanju našega državnega poslanca doktor Žitnika po kratkem času ta proga tudi že trasirala in da je bil tudi že političen obhod te proge. Pa tudi sedaj je bilo vse prizadevanje Vipavcev zastoj. Že tisti dan, ko je bil političen obhod, smo spoznali, da je podaljšanje pokopano. Predno smo šli iz Ajdovščine, se je sestavil zapisnik, v katerega so bili vpisani ugovori od strani konzorcija predilnice v Ajdovščini in drugih ljudij. Posebno pa je na licu mesta v Šent Vidu zastopnik vojnega ministrstva izrekel, da se železnica ne more podaljšati, ker dotična točka prenizko stoji. Dotični inženir je rekel, da bi se moglo priti le s 30% strmino do Razdrtega, da pa vojno ministrstvo ne bi dovolilo gradnje take proge, ker da ono dovoljuje podpore le, če strmina ne presega 25%. Tako so šli naši upi zopet po vodi. Mi smo ostali brez železnice in brez nade, da bi se kdaj vozili iz Vipave.

In zopet so Vipavci stopili na noge, in kakor sem slišal, je govoril gospod poročevalec, da je vipavska kmečka zveza vložila prošnjo, da naj se podaljša železnica Gorica—Ajdovščina skozi vipavsko dolino in da naj se jo zveže s primerno točko južne železnice.

Vidite, gospoda moja, Vipavci se tudi sedaj niso ustrašili in se držijo tistega reka, da, ako se trka in trka, se tudi odpre. Gospoda moja! Čas bi že bil, da se mojim ožjim rojakom pomaga! Slišali ste že žalostne besede, da kjer so vinski kraji, tam so najrevnejši kraji. Tem besedam bi se morda čudili tisti, ki vinorejskih krajev ne poznajo. Oni pa, ki poznajo take kraje in trud vinogradnikov, bodo znali umevati tudi bedo in obilo delo vinorejcev, kakor znam to gotovo jaz. Vinska trta potrebuje ne dvakratnega dela, kakor druge deželne kulture, ampak potrebuje nego celega leta. V krajih, kjer nimajo trt, gredo možje po zimi v mesta, da tam kaj pridobijo za svoje družine. V naših krajih pa morajo možki po zimi v mrazu in burji delati v vinogradu, ako hočejo, da se jih iz te itak revne dežele ne prežene.

Vipavska dolina je kmetskega značaja. Peča se poleg vinoreje s pridelovanjem lepega južnega sadja, katerega se je velike množine tudi letos izvozilo v tuje kraje, večinoma na ljubljanski trg in na druge trge Kranjske. Vozili so ga Vipavci večinoma s svojimi vozmi, ni pa bilo mogoče, da bi to južno sadje, in to se je zgodilo že večkrat, izvažali tudi na razne

druge kraje, na oddaljenejše trge, in tako se je letos zgodilo, da je več nego polovica sadja zgnila. Posebno se je dogajalo to spomladi, ko so dozorevale prve črešnje. Slučajno je bilo takrat še deževno vreme in tako so najboljše črešnje pošle po zlu. Vozniki, ki razvažajo in razpečavajo prvo sadje, v takem času ne morejo sadja kupiti, ker je vožnja daljna, in ker se po trdih cestah in na takih preprostih vozeh sadje prav lahko pokvari. Tako se je zgodilo, da zlasti letos rano sadje ni imelo pri nas nobene vrednosti. Glavna krivda pri vsem pa je to, da nimamo takih prometnih zvez, da bi lahko to južno sadje eksportirali. Vsled tega nastanejo neverjetno nizke cene, tako da so rane črešnje veljale po 2 do 5 v kg in da se ni splačalo jih brati. Marelice so bile spočetka nekoliko dražje, pozneje pa niti po 10 do 12 v ne. Ravno isto velja glede češpelj, tako da se na splošno lahko reče, da se ni splačevalo delo, da bi se sadje zbiralo. Kar se tiče grozdja, je bilo letos tudi precej poceni, če pomislite, da se je za na trg plačevalo po 11 do 12 kr. in le prvo po 16, tisto grozdje pa, ki sodi v bedenj, po 6 kr., oziroma 12 do 16 v. Boljše vrste, iz katerega se napravljva desertno vino, je imelo nekoliko višje cene, ampak pri vsem tem ni imel vinorejec nobenega dobička, kajti, kakor strokovnjaki vedo, tiste sorte, iz katerih se prideluje desertno vino, razmeroma tudi malo rodijo. Z ozirom na vse to pa je opravičeno vprašanje, kako pa je, da je v Ljubljani sadje tako drago. Visokim cenam na ljubljanskem trgu pa se ni čuditi, če se pomisli ta dolga, strma pot čez Logatec, Vrhniko in Ljubljano, katero napravi naš Budanjčan. Če jo napravi tudi v eni noči, ga štane zanjo precej denarja, kajti prepreči mora svoje konje in pripreči druge, kar pa ni poceni. Vkljub temu, da se naši Budanjci pri teh vožnjah precej mučijo, zaslužijo le malo, ker je pot strma in draga. Kako se pa vzpričo vsega tega hoče našemu Vipavčanu pomagati? Vse, kar naš kmet proda, mora ceno prodati, kar pa kupi, mora drago plačati. Da se bo to prav razumelo, moram omeniti, da vipavska dolina ne pridelava razum krompirja in turščice nikakega živeža in še turščice pridelajo posamezni kmetje le toliko, da jim zadostuje za polovico leta, največim pa samo za četrt leta. Krompirja sicer pridelajo navadno vsi gospodarji za celo leto, toda to pa še ni vse. Vino, katerega pridelamo precej, bi se, če bi imeli železnično zvezo, prodalo po nekoliko zvišani ceni v nevinske kraje, in ravno tako bi se moglo prepeljati sadje za boljšo ceno v tuje kraje, tako da bi se vsaj splačalo ljudstvu pobirati in prodajati južno sadje. S tem bi se nekako popravilo ono, kar naša dolina izda za uvoz, kajti naša dolina potrebuje precej pridelkov, ki jih sama nima. Ako bi imela železnico, bi tudi vipavski trgovci lahko z zadosti cenejšimi cenami postregli ubogemu ljudstvu.

Nadalje je tudi znano, da je vipavska dolina precej obljudena in da je za železnico, ki bi se podaljšala do Vipave in naprej, pričakovati precej osebnega prometa.

Visoka zbornica! Iz teh malih kratkih podatkov je razvidno, da bi bila velika dobrota za vipavsko

ljudstvo, ako se podaljša železnica iz Gorice do Ajdovščine in nadalje do Razdrtega. Velikega strateškega pomena pa bi bilo, ako bi se odcepila v Logatec od južne železnice ter zvezala do gori omenjene proge. Opozorjam pri tej priliki pred vsem na to, kar se je svoj čas govorilo in pisalo po listih glede nevarnosti na Solkanskem mostu, kjer se je našlo mine in velike množine eksplozivnih močij. Tudi južna železnica ima svoje slabe strani. Pomislimo samo na dolge tunele, in na drugi strani pomislimo na progo Tržič (Monfalcone) proti italijanski meji, katere proga jako neugodno deluje v slučaju vojne. To so misli, katere sem hotel povedati, ter prosim, da jih blagovolji visoka zbornica upoštevati.

Strinjam se tudi z resolucijo, katero so včeraj vložili moji tovariši, ker je treba, da bo Kranjska, kakor severne dežele, preprežena z železnicami.

Pri tej priliki se spominjam neke pesmi velikega pesnika Prešerna, katero bom pa nekoliko zavel, in ki bi se potem glasila:

„Bliža se železna cesta,
Nje Vipavc se veseli.
Iz Vipave v tuja mesta
S svojim blagom pohiti.“

Končno si dovolim, da prečitam resolucijo, ki jo stavim, in ki se glasi (bere — liest):

„Visoka zbornica skleni, da pozove visoko vlado, da ukrene kar najhitreje vse potrebno, da se podaljša vipavska železnica Gorica—Ajdovščina čimprej od postaje Ajdovščina po vipavski dolini do Št. Vida nad Vipavo in se ta prej ko mogoče zveže tudi s primerno točko južne železnice.“

(Živahno odobravanje in ploskanje na levi. — Lebhafter Beifall und Händeklatschen links.)

Deželni glavar:

Najprej vprašam, ali se podpira ta resolucija. Gospodje, ki jo podpirate, blagovolite ustati. (Zgodi se. — Geschicht.)

Je zadostno podprta in je v razpravi.

Ali želi še kdo besede?

(Nihče se ne oglasi. — Niemand meldet sich.)
Gospod poročevalec?

Poročevalec Povše:

Ne!

Deželni glavar:

Torej bomo glasovali.

Gospodje, ki ste za odsekov predlog, blagovolite ustati.

(Zgodi se. — Geschicht.)

Je sprejet.

Gospodje, ki ste tudi za resolucijo gospoda poslanca Perhaveca, izvolite ustati.

(Zgodi se. — Geschicht.)

Je sprejeta, in sedaj pride na vrsto točka:

13. Utemeljevanje samostalnega predloga g. poslanca Ravnikarja in tovarišev glede ustanovitve mesta žvinozdravnika za Reško dolino (k prilogi 198.).

13. Begründung des selbständigen Antrages des Herrn Abgeordneten Ravnikar und Genossen, betreffend die Kreierung einer Tierarztsstelle für das Reka-Tal (zur Beilage 198).

Poslanec Ravnikar:

Visoka zbornica! Moje utemeljevanje predloga za ustanovitev mesta živinozdravnika s sedežem v Trnovem bo prav kratko. Mnoge občine v našem okraju, kakor tudi živinozdravniki so že večkrat izjavili željo, naj bi se v tem kraju ustanovilo mesto živinozdravnika. (Poslanec — Abgeordneter dr. Triller: „In učiteljske plače? — Tukaj naj bi se oglasil ta zajec.“ — Poslanec — Abgeordneter dr. Lampe: „Komedij ne igramo!“ — Poslanec — Abgeordneter dr. Šusteršič: „Je zastopnik ljudstva. Prosim za mir!“)

Deželni glavar:

(zvoni — die Glocke schwingend):

Poročevalec Ravnikar

(nadaljuje — fortfahrend):

Občina trnovska je pred par leti že sklenila zaprošiti deželni odbor, naj bi v tem oziru posredoval. Ni mi znano, ali so dotične prošnje prišle na pravi naslov, kajti razmere so bile take, da se je marsikaj pri občini izgubilo. Kako potreben bi bil za ta kraj, oziroma okraj, živinozdravnik, kaže to dejstvo, da kadar nastane kakšna kužna bolezen, mora priti k nam živinozdravnik iz Postojne. Zgodi pa se mnogokrat, da pride prepozno, ker je bil odsoten, akoravno je županstvo ponj brzojavilo. V tem slučaju se zgodi, da ima kmet veliko škodo, ker njegovo živinče ni imelo potrebne živinozdravniške pomoči ter je vsled tega poginilo. Dalje moram opozarjati visoko zbornico pri tem tudi na to, koliko je bilo v našem okraju, oziroma v vseh naših osem glavnih občinah po zadnjem ljudskem štetju iz l. 1900 razne živine. Jaz sem si danes to zabeležil iz dotične knjige in našel sledeče številke: Konj je bilo 766, goveje živine 5265, ovac 3378, prašičev 2658.

Ze te številke jasno govore, da je potrebno, da se v našem kraju ustanovi mesto živinozdravnika.

V zadnjem času se je pri nas tudi ustanovila živinorejska zadruga, katera bo povzdignila in pomnožila v teh krajih toliko važno in potrebno živinorejo. Gospoda moja, tudi iz tega se lahko razvidi, da je predlog, ki ga stavim, jako potreben, in vsled tega predlagam:

„Visoki deželni zbor skleni:

Ustanovi naj se za Reško dolino v Ilirsko-Bistriškem okraju mesto prepotrebneža živinozdravnika za ta sodnijski okraj s sedežem v Trnovem pri Ilirski Bistrici.“

Predlagam, da se ta predlog izroči upravnemu odseku v pretres.

Deželni glavar:

Gospodje, ki ste za to, da se ta predlog izroči upravnemu odseku, blagovolite ustati.

(Zgodi se. — Geschicht.)

Sprejeto.

Na vrsto pride sedaj točka:

14. Utemeljevanje samostalnega predloga gospoda poslanca Ravnikarja in tovarišev glede ustanovitve kmetijske šole za Gorenjsko in Notranjsko (k prilogi 199.).

14. Begründung des selbständigen Antrages des Herrn Abgeordneten Ravnikar und Genossen, betreffend die Errichtung einer landwirtschaftlichen Schule für Ober- und Innerkrain (zur Beilage 199.).

Poslanec Ravnikar:

Visoka zbornica! Tudi ta predlog si dovoljujem utemeljiti prav na kratko. V kolikor se tiče Gorenjskega, je misel za tako šolo že stara. Že pred 30 leti, ko sem služboval v enem najlepših krajev na Gorenjskem, v Komendi pri Kamniku, gojil sem to misel, da bi bilo koristno za kmeta, ako bi imela tudi Gorenjska svojo kmetijsko šolo, in sicer po vzgledu slapenske šole, kajti takrat je bila naša kmetijska šola še na Slapu. Razgovarjal sem se s takratnim, sedaj že davno umrlim graščakom Črničem o taki šoli. Ta je bil izvrsten ekonom in jako praktičen kmetovalec, ki se je zelo zavzemal za to misel in ker je bil brez otrok, nagovarjal sem ga jaz, naj zapusti deželi v ta namen svoje posestvo. Ko sem pa jaz zapustil Gorenjsko in se podal na Dolenjsko, je ta misel zaspala.

Kolikor se tiče Notranjske, je bilo za te kraje, dokler je obstajala taka šola na Slapu, še precej ugodno. V vipavski dolini zlasti dobimo še danes jasne znake, da je bila ta šola potrebna in da je donajala koristi tudi Notranjski. Dokaz temu so dobro urejeni vrti in dobro obdelani vinogradi v vipavski dolini. Večkrat se čujejo pritožbe, da šola na Grmu ne ustreza pravim potrebam ljudstva, da ne ustreza zlasti vsem delom kranjske dežele. Jaz bi navedel v tem oziru samo dva razloga, in ta sta:

Prvič je Grm za Notranjsko in Gorenjsko preoddaljen, kajti ljudje z Gorenjske in Notranjske se ne morejo sprijazniti z mislijo, da bi svoje sinove pošiljali učiti se na Dolenjsko. Drugi razlog je pa ta, da sinovi manjših posestnikov ne morejo obiskovati Grmske šole, ker jim manjka sredstev, ako dotičnik ne dobi slučajno deželne ustanove.

V tem oziru samo en vzgled. Moja župnija Trnovo, v kateri delujem, je ena izmed največjih na Kranjskem; toda v 7 letih, kar sem tam, je poslala samo enega fanta na Grm, akoravno vselej, kadar razdeljujem dečkom odpustnice, jih opozarjam, da naj prosijo svoje starše, da bi jih poslali na Grmsko kmetijsko šolo. To polagam posebno takim fantom na sree, ki imajo veselje in talent za ta po-

klic. Toda moji nasveti žalibog iz gori navedenih razlogov niso našli odmeva.

Z ozirom na navedene razloge predlagam:

„Visoki deželni zbor skleni:

Po zgledu Grnske šole na Dolenjskem ustanovita se taki šoli tudi za Gorenjsko in Notranjsko. V formalnem oziru predlagam, da se naj predlog izroči odseku za deželna podjetja v pretres.“

Pridržujem si pa pravico, kadar pride stvar vnovič v zbornici v razpravo in če bi je upravni odsek ne podpiral dovoljno, staviti drugačen nasvet.

Deželni glavar:

Kateremu odseku naj se izroči ta predlog? Spadal bi boljše v upravni odsek.

Poročevalec Ravnikar:

Torej pa upravnemu odseku.

Deželni glavar:

Gospodje, kateri ste za to, da se ta predlog odkaže upravnemu odseku, izvolite ustati.

(Žgodi se. — Geschieht.)

Sprejeto.

Daljnja točka dnevnega reda je:

15. Utemeljevanje nujnega predloga gospoda poslanca Gangla in tovarišev glede zakonskega načrta volilne reforme za deželni zbor kranjski.
15. Begründung des Dringlichkeitsantrages des Herrn Abgeordneten Gangl und Genossen, betreffend den Gesetzentwurf über die Wahlreform für den krainischen Landtag.

Opozarjam pa gospoda poslanca Gangla in ga prosim, da se omeji v svojem govoru samo na utemeljevanje nujnosti. (Klic v središču. — Ruf im Zentrum: „Saj mora utemeljiti.“ — Poslanec — Abgeordneter dr. Triller: „Nujnost se ne da ločiti od merita! Na to se sklicujemo!“) „Sat prata biberunt.“ (Poslanec — Abgeordneter dr. Triller: „Oziroma: Quod licet jovi.“) Ne, tako pa nisem mislil!

Poslanec Gangl:

V pomirjenje gospoda deželnega glavarja izjavljam, da bom jako, jako kratek.

Landeshauptmann-Stellvertreter Freiherr v. Liechtenberg

(prevzame predsedstvo — übernimmt den Vorsitz).

Poslanec Gangl

(nadaljuje — fortfahrend):

Kratek bom zlasti z ozirom na to, ker je gospod načelnik Slovenske Ljudske Stranke že a limine rekel, da odklanja moj nujni predlog, in sicer odklanja za-

tegedelj, ker je bila dne 9. oktobra t. l. v tej visoki zbornici sprejeta resolucija, ki jo je stavil on s svojimi tovariši in ki se je izročila ustavnemu odseku; ta resolucija pa nalaga deželnemu odboru, naj pripravi vse potrebno za novelo k volilnemu redu za deželni zbor.

V pojasnilo te kolizije dveh podobnih resolucij opozarjam visoko zbornico, da je moj nujni predlog datiran dne 23. septembra, vložen pa je bil dne 9. oktobra t. l., preden je bil sprejet predlog dr. Šusteršiča in tovarišev. Torej je moj predlog pred dr. Šusteršičevim.

Visoka zbornica! Razprava o poročilu verifikacijskega odseka, ki se je vršila tukaj preteklo soboto, je pokazala jasno dovolj, da je sedanji naš volilni red pomanjkljiv na vseh koncih in krajih. Že s tem je dokazana nujnost mojega predloga, ki meri na to, da bo mogoča stalna in pravična uredba volilnega reda le tedaj, ko se bo volilni red reformiral na principu enakosti, direktnosti, tajnosti in splošnosti, in sicer po proporcionalnem sistemu.

Enak predlog je sprejel ravnokar gališki deželni zbor kakor tudi štajerski, kjer sta stavila enaka predloga slovenski poslanec dr. Korošec in socialni demokrat Resel.

V nadaljnjo utemeljevanje se ne spuščam, ker je, kakor sem omenil, že a priori povedano, da nujnost ne bo sprejeta. Metel bi torej bob ob steno. Sklicujem se samo na svoj govor, ki sem ga imel v tej visoki zbornici dne 19. junija 1908, ko sem stavil enak nujni predlog.

Moj nazor je, da moramo pri vsaki priliki naglašati, da je volilna reforma v smislu enakosti, direktnosti, tajnosti in splošnosti absolutno potrebna zato, ker je po sedaj veljavnem volilnem redu en sloj popolnoma izključen od sodelovanja pri zakonodaji, in to je naše delavstvo.

Poročilo, ki ga je podal dr. Šusteršič v tej visoki zbornici dne 19. junija 1908 v imenu ustavnega odseka o izpremembi deželnega reda in deželnozbornskega volilnega reda, pravi v prvem odstavku med drugim: „da bodo tisti sloji, ki so bili dosedaj izključeni od volilne pravice, kmalu prišli v to zbornico po svojih zastopnikih“.

Te besede pa ne odgovarjajo resnici, zakaj delavski sloj je še sedaj izključen od volilne pravice in ne more voliti svojega poslanca v to visoko zbornico. To dokazuje že razdelitev volilnih okrajev za volitev poslancev splošnega volilskega razreda. Šesti volilni okraj n. pr. tega volilskega razreda tvorijo sodni okraji Vrhnika, Logatec, Idrija in Cerknica. Industrialna Idrija je torej uvrščena med sodne okraje, ki niso industrialni, in zaradi tega je idrijsko delavstvo popolnoma izključeno, da bi se mu kdaj odprla vrata v to visoko zbornico, dokler velja sedanji volilni red.

Da se temu delavstvu odpro vrata v to visoko zbornico, sem stavil s tovariši svoj nujni predlog. Storil sem pa to tudi zaradi tega, da se poudari ob vsaki priliki potreba, da čuvamo tisto točko svojega političkega programa, po kateri naše delavstvo najlažje pride do veljave v vseh javnih zastopih, in to

je volilna reforma, ki sloni na načelu enakosti, direktnosti, tajnosti in splošnosti. (Ploskanje v središču. — Händeklatschen im Zentrum.)

**Landeshauptmann-Stellvertreter Freiherr
v. Liechtenberg:**

Die Dringlichkeitsdebatte ist eröffnet. Nach § 21 der Geschäftsordnung hat sich dieselbe nur auf die Dringlichkeit zu beschränken.

Zum Worte hat sich gemeldet der Herr Abgeordnete Dr. Novak. Ich erteile ihm dasselbe.

Poslanec dr. Novak:

Visoka zbornica! Da gospod deželni glavar, oziroma njegov namestnik ne bo postal nervozen, bom začel takoj z besedo: nujnost.

Nujnost predloga, ki je v razpravi, je po mojem mnenju podana v naravni dolžnosti vsakega človeka, da takoj, ko jo je spoznal, popravi krivico, ki jo prizadeva svojim soobčanom. Ta krivica obstoji v tem, da pridržujemo politične pravice gotovim stanovom. V tem trenutku, ko se zavedamo, da so sloji, katerim se krivica godi, nastopi takoj naša sveta dolžnost, da to kričečo krivico čimprej popravimo.

Odklanjam nadaljno utemeljevanje, ker je nujnost dana in dokazana. V tem oziru se morem sklicevati le na argumente, katere smo svoj čas čuli od desne strani (levice) te visoke zbornice. Jaz kličem gospodom iz Slovenske Ljudske Stranke v spomin njih lastne besede. Rekli so in poudarjali: Mi ne jenjamo, mi ne odnehamo, dokler ne izposlušamo splošne in enake volilne pravice za državni in deželni zbor.

Gospoda moja, to je bilo takrat! Danes pa vidim Vaše obraze nekako čudno spremenjene in nekak čuden mir je prišel med Vas. Takrat, ko še niste sedeli pri polni moči v deželnem zboru, takrat ste bili za splošno in enako volilno pravico tudi za deželni zbor. Drugače je seveda imeti želje, kakor pa jih izvrševati, kadar se pride do moči! Takrat Vas je bil sam čut pravičnosti in ljubezni do slovenskega ljudstva. Danes pa, ko bi trebalo tedanja Vaša gesla izvršiti, danes ste utihnili in postali nekako mrtvi!

Jaz stojim na stališču, in to je gotovo nujno, da imamo vsi državljani pravico, sodelovati pri zakonodajnih zastopih. To velja ne samo za državni, ampak ravno tako tudi za deželni zbor. Če je to načelo veljavno za državni zbor, ne vem, zakaj bi odkekali enako pravico deželnozbornim volilcem.

Jaz sem od začetka bil na stališču, da treba priegniti vse sloje k zakonodaji, in narodno-napredna stranka čuti dolžnost, da jim to pravico tudi pribori. Zahteva po splošni in enaki volilni pravici je torej nujna in jaz sem prepričan, da bodo poslanci Slovenske Ljudske Stranke vsi glasovali, vsi kakor en mož za predlog poslanca Gangla, ker bi sicer moral smatrati, da so jim njihovi principi, ki jih tolikrat poudarjajo, le gola hinavščina. (Ironičen smeh na levi. — Ironisches Gelächter links.) Jaz upam, da boste to storili. Sedaj imate priliko, dokazati, da Vam je bilo s tem resno. Dokažite to na ta način, da glasujete za nujnost.

Inenujete se Slovenska Ljudska Stranka. Da ste slovenska stranka, moram soditi po volilcih, ki so Vas volili. Da ste ljudska stranka, ta dokaz ste podali danes, ko ste vkljub vsem kričečim argumentom, ki ste jih čuli, odklonili predlog tovariša Gangla, da bi se popravila materijelna krivica, ki se godi našemu učiteljstvu. Sedaj imate priliko, da popravite politično krivico, ki se ljudstvu godi.

Če je za Vas merodajen le glas ljudstva, kakor vedno naglašate, tedaj zadostite sedaj glasnemu klicanju ljudstva po političnih pravicah in glasujte za predlog poslanca Gangla. (Poslanec — Abgeordneter dr. Triller: „Si ne upajo!“ — Smeh na levi. — Gelächter links. — Poslanec — Abgeordneter dr. Triller: „Smeh ni argument!“ — Poslanec — Abgeordneter Gangl: „Delavstvo je doživelo v tej zbornici svoj drugi Sedan!“)

**Landeshauptmann-Stellvertreter Freiherr
v. Liechtenberg:**

Wünscht noch jemand der Herren zur Dringlichkeit das Wort zu ergreifen?

(Nihče se ne oglasi. — Niemand meldet sich.)

Das ist nicht der Fall — und wir schreiten daher zur Abstimmung.

Die Herren, welche der Dringlichkeit zustimmen, bitte ich, sich zu erheben.

(Zgodi se. — Geschieht.)

Es ist die Minorität, die Dringlichkeit ist nicht angenommen.

Wir kommen zum nächsten Punkte, das ist zur Begründung des Dringlichkeitsantrages des Herrn Abgeordneten Freiherrn v. Born und Genossen, betreffend den Bau eines Telephonnetzes in Krain.

Zur Begründung der Dringlichkeit erteile ich dem Herrn Abgeordneten Freiherrn v. Born das Wort.

Abgeordneter Freiherr v. Born:

Hohes Haus! Der Antrag, welchen ich dem Herrn Landeshauptmann überreicht habe, wird, wie ich hoffe, die Zustimmung des ganzen Hauses finden, denn seine Durchführung wird dem ganzen Lande nur Nutzen bringen und niemandem schaden. Es handelt sich um den Ausbau des Telephonnetzes mit interurbanen Anschlüssen für das ganze Land Krain.

Hohes Haus! In der ersten Sitzung des gegenwärtigen Sessionsabschnittes hat unser Herr Landeshauptmann selbst das Wort ergriffen und uns gesagt, wie schlecht das Land Krain bei Flüssigmachung des Meliorationsfonds von der Regierung behandelt wurde. Dieselbe Behauptung stelle ich heute bezüglich des Telephonnetzes auf. Jedes Kronland hat sein Telephonnetz, Krain hat — die Stadt Laibach ausgenommen, welche zufällig von der Wien-Triester Leitung berührt wird — kein Telephon. Der hohe Landtag hat schon vor Jahren die nötigen Schritte unternommen, um die Einbeziehung Krains in das Telephonnetz zu erlangen, die Laibacher Handelskammer hat dasselbe getan, und der Erfolg war nichts als leere Versprechungen. Das Handelsministerium hat zuletzt

vor 2 oder 3 Jahren das feste Versprechen gegeben, das Telephonnetz in Krain auszubauen. Jahr für Jahr werden auch Millionen für den Ausbau des Telephonnetzes vom Reichsrate bewilligt, für Krain aber ist davon noch nicht ein Heller abgefallen.

Dringlich ist mein Antrag, denn seit Jahren wird diese Angelegenheit hingeschleppt. Ich bitte deshalb das hohe Haus für die Dringlichkeit des Antrages zu stimmen und ihn dann auch in merito anzunehmen, ohne daß er einem Ausschusse zugewiesen wird. Mein Antrag lautet:

„Der hohe Landtag wolle beschließen:

Der Landesausschuß wird beauftragt, mit aller Beschleunigung Schritte einzuleiten, damit der vom Handelsministerium bereits vor zwei Jahren zugesagte Bau eines interurbanen Telephonnetzes in Krain endlich durchgeführt werde.“

Landeshauptmann-Stellvertreter Freiherr v. Liechtenberg:

Die Debatte über die Dringlichkeit ist eröffnet. Zum Worte haben sich gemeldet die Herren Abgeordneten Jarc und Dr. Vilfan.

Als erster gelangt zum Worte der Herr Abgeordnete Prof. Jarc.

Poslanec profesor Jarc:

Podpiram predlog barona Borna. Pri direkciji v Trstu pravijo, da se interurbanni telefon na Kranjskem zato ne izvrši, ker vlada nima denarja. Gre se za kakih 100 tisoč kron. Za druge stvari ima vlada denarja, ampak kadar se gre za tako važno reč, ki ni samo v interesu kmetijstva, marveč tudi, in sicer v prvi vrsti, v interesu trgovine, obrti in industrije — pomislimo samo na Tržič — tedaj vlada nima denarja. Podpiram torej predlog in sem prepričan, da bo vsa visoka zbornica zanj glasovala.

Landeshauptmann-Stellvertreter Freiherr v. Liechtenberg:

Zum Worte gelangt der Herr Abgeordnete Doktor Vilfan.

Poslanec dr. Vilfan:

Podpiram z vso vnemo ta predlog. V Radovljici so nekateri spočetka zahtevali, da naj bi se mesto telefonično zvezalo z Bledom in Trstom. Na tak način bi prišla Radovljica do zveze z glavnim mestom Ljubljano potom Trsta. Če bi se pa hitro delalo, morda vendar pridemo do tega, da se zveže Gorenjsko najprej z Ljubljano. V Radovljici smo že sklepali o tej stvari ter sklenili prispevek za zvezo z Bledom in Trstom. Toda ta zveza nima za nas tolikega pomena kakor zveza z Ljubljano. Z ozirom na to, da bi se ne delalo tiste majhne stvari, bom glasoval za predlog.

Landeshauptmann-Stellvertreter Freiherr v. Liechtenberg:

Wünscht noch jemand der Herren das Wort zur Dringlichkeit?

(Nihče se ne oglasi. — Niemand meldet sich.)
Dies ist nicht der Fall — und ich bitte daher zur Abstimmung zu schreiten.

Ich bitte diejenigen Herren, welche der Dringlichkeit zustimmen, sich zu erheben.

(Zgodi se. — Geschieht.)

Die Dringlichkeit ist einstimmig angenommen.

Erklärt sich die Majorität des Landtages für die Dringlichkeit, so kann die Begründung in der Hauptsache darauf unmittelbar folgen.

Wünscht der Herr Antragsteller zum Meritum des Antrages zu sprechen? (Poslanec — Abgeordneter Freiherr von Born: „Ich bitte!“) Ich erteile Ihnen das Wort.

Abgeordneter Freiherr v. Born:

Hohes Haus! Die Herren Abgeordneten Jarc und Dr. Vilfan haben, soweit ich es nicht schon früher selbst getan habe, meinen Antrag in ausreichender Weise begründet. Ich will nur hinzufügen, daß der Landtag selbst das größte Interesse daran hat, daß das Telephonnetz in Krain ausgebaut werde. Denn er hat heute erst beschlossen, eine Elektrizitätsanlage zu gründen, deren Hauptabnehmer die Industrien sein werden. Heutzutage ist es aber unmöglich, größere Industrien zu betreiben, wenn nicht alle modernen Hilfsmittel, zu denen auch das Telephon gehört, zur Verfügung stehen. Das Telephon kommt aber nicht nur der Industrie, sondern auch dem Kaufmanne, dem Handwerker, den Behörden, kurz dem ganzen Volke zugute. Ich hoffe daher, daß der hohe Landtag meinen Antrag auch in merito annehmen werde.

Landeshauptmann-Stellvertreter Freiherr v. Liechtenberg:

Wünscht jemand zu dem Antrage in merito das Wort zu ergreifen?

(Nihče se ne oglasi. — Niemand meldet sich.)

Dies ist nicht der Fall und wir schreiten also zur Abstimmung.

Ich bitte die Herren, welche dem Antrage in meritorischer Beziehung zustimmen, sich zu erheben.

(Zgodi se. — Geschieht.)

Der Antrag ist auch in merito angenommen.

Wir übergehen nun zur Begründung des selbständigen Antrages des Herrn Abgeordneten Hladnik und Genossen.

Ich ersuche zunächst den Herrn Schriftführer, denselben vorzulesen.

Tajnik Uršič

(bere — liest):

„Samostalni predlog
Hladnika in tovarišev v zadevi meščanske šole v
Krškem.

Visoki deželni zbor!

Meščansko šolo v Krškem obiskuje redno črez eno tretjino učencev iz Štajerskega. Iz okrajnega gla-

varstva krškega je učencev manj kot ena tretjina. Iz drugih okrajnih glavarstev na Kranjskem je pa učencev nad eno tretjino. In vendar mora politični okraj krški stroške za učiteljstvo (tudi za pokojnine) in za učila na tej šoli plačevati. Dežela štajerska prispeva k tem stroškom neko malenkost. Vsled tega so doklade za okrajno blagajnico v krškem okraju silno visoke, kar prebivalstvo, ki vsled vinske krize zelo trpi, hudo občuti. Zlasti kmečko prebivalstvo v okraju je vsled tega bremena silno nejevoljno. Podpisani torej predlagajo:

Deželni odbor naj blagovoli

1.) obrniti se na deželni odbor štajerski, da bi Štajerska dajala za meščansko šolo v Krškem višje prispevke;

2.) prevdarjati, kako bi se kmečko prebivalstvo v krškem okraju razbremenilo glede prispevkov za to šolo.

Predlog se blagovoli izročiti šolskemu odseku.

V Ljubljani, dne 14. oktobra 1909.

Janez Hladnik, Fr. Košak, dr. Krek, dr. Žitnik, Zabret, I. Piber, Matjašič, Jarc, Jaklič, Perhave, M. Dimnik, dr. Šusteršič, Fr. Demšar, Dular, I. Lavrenčič, Pogačnik, Ravnikar, Bartol, Drobnič.“

**Landeshauptmann-Stellvertreter Freiherr
v. Liechtenberg:**

Ich bitte den Herrn Antragsteller, das Wort zu ergreifen.

Poslanec Hladnik:

Visoka zbornica! Jaz mislim, da mi gospodje ne bodo ugovarjali, ako rečem, da je eden najbolj pozabljenih, gmotno slabo stoječih krajev krški okraj. Razen vina nima tamošnji kmet ničesar, kar bi lahko spravil v denar. Znano je, da krški politični okraj zavzema glede vinogradništva morda prvo mesto na Kranjskem. V vinogradništvu je krški politični okraj utaknil zelo mnogo sveta. Več tisoč oralov se je rigolalo za vinograde, kar je seveda stalo ogromnih vsot. Za večino teh del so kmetje morali najeti posojila, tako da se je prebivalstvo splošno zelo zadolžilo. In sedaj je prišla nesrečna vinska kriza!

Res je, da so sedaj vinogradniki v krškem okraju začeli pridelovati več vina; toda kaj jim to pomaga, če ga pa spečati ne morejo, ako jim leži v kletih ali če ga morajo sami preveč spiti, kar jim škoduje gmotno in npravno. Vsled tega je premoženjsko stanje krškega okraja jako žalostno.

In vendar nosi krški okraj breme, ki ga drugi okraji nimajo, namreč da mora vzdrževati meščansko šolo v Krškem.

Leta 1907. so znašale okrajne doklade nekaj čez 22.000 K in sam sodni okraj mokrnoški je moral prispevati nad 4000 K. In za kaj gredo ti doneski? Za meščansko šolo v Krškem, ker se je krški politični okraj z neko pogodbo iz leta 1877. zavezal, da mora sam vzdrževati to šolo. In vendar ne hodijo v to šolo samo otroci iz tega političnega okraja, ampak čez tretjino jih je s Štajerskega, le slaba tretjina jih je iz

krškega okrajnega glavarstva in več kakor tretjina iz drugih okrajev na Kranjskem. Vkljub temu pa mora samo krški politični okraj prispevati k stroškom te šole, skrbeti za učila, za učiteljske plače in tudi za pokojnino, ker imamo že upokojenega ravnatelja.

Meni se zdi zelo krivično, da sloni največ teh bremen ravno na kmečkih občinah krškega okrajnega glavarstva, ki še niso niti enega otroka poslale na to šolo. Tista, ki imata dobiček od te šole, sta posebno mesto Krško in pa štajerska dežela, ki pošilja na leto po 40 otrok v to šolo. Res je, da prispeva Štajerska za meščansko šolo na Krškem na leto po 800 K, toda to je malenkost, ako se primerja, da je tretjina učencev s Štajerskega. Ta prispevek pa ne znaša niti štiri-desetinke vseh stroškov za šolo.

Moj in mojih tovarišev predlog gre za tem, da naj prvič stopi deželni odbor v zvezo z deželnim odborom štajerskim in zahteva, da bo odslej Štajerska morala prispevati več, in sicer v razmerju s številom štajerskih učencev, ki obiskujejo to šolo.

Drugič pa zahteva moj predlog, naj bi deželni odbor prevdarjal, kako bi bilo mogoče razbremeniti kmečke občine, ki v tridesetih letih niso poslale niti enega učenca na to meščansko šolo.

Prosim, da visoka zbornica pritrdi mojemu predlogu, ki naj se izroči šolskemu odseku. (Odobranje. — Beifall.)

**Landeshauptmann-Stellvertreter Freiherr
v. Liechtenberg:**

Der Herr Antragsteller beantragt die Zuweisung seines Antrages an den Schulausschuß.

Die Herren, welche mit diesem Antrage einverstanden sind, bitte ich, sich zu erheben.

(Zgodi se. — Geschicht.)

Angenommen.

Der Antrag geht somit an den Schulausschuß.

Deželni glavar

(prevzame predsedstvo — den Vorsitz übernehmend):

Sedaj pride na vrsto, kakor sem že začetkom seje omenil, utemeljevanje samostalnega predloga gospoda poslanca dr. Lampeta in tovarišev glede izkoriščanja vodnih sil za deželna podjetja.

Dam mu besedo.

Poslanec dr. Lampe:

Visoka zbornica! S tovariši smo se zjediniili, da vložimo kratko novelo k vodnemu zakonu kranjske dežele. Kdor reče A, mora reči tudi B. Sklenili smo poprej, da se napravi podeželna električna centrala, in pri poizvedovanjih za podaljšanje električne centrale smo prišli do jako interesantnega poglavja o vodnem pravu.

Kdor se bavi s podjetji, ki so bazirana na izkoriščanju vodnih sil, pride do velikih težav, kar je tudi krivo, da se pri marsikaterih priložnostih v tem pogledu odpirajo vrata spekulaciji. Z vodnimi silami

se pri takih priložnostih spekulira, tako da gredo cene vodnih sil silno kviško in da pridejo največje naprave v nevarnost in postanejo nemogoče često zaradi enega samega posestnika. Zato sem predložil kratek zakonski načrt o razlastitvi. Oziral sem se pri tem na radikalni predlog, ki ga je predložil v koroškem deželnem zboru dr. Steinwender, in ki je bil tam tudi sklenjen. To je radikalen zakon, ki zahteva vodo v prvi vrsti za občine, za deželo in državo, nazadnje šele tudi za privatna podjetja. Jaz pa nisem šel tako daleč. Ta zakon ni dobil sankcije, leži še vedno nerešen, bil je udarec v vodo. Po zakonskem načrtu, ki ga jaz predlagam, omogočila bi se razlastitev, kadar se gre za javne gospodarske koristi dežele, na drugi strani pa zahtevam, da dobi tudi industrija gotovo ekspropriacijsko pravico za velika podjetja. Sedaj se namreč lahko zgodi kakemu velikemu podjetniku, da mu kdo prepove, da na primer ne sme postaviti nobenega droga za daljnovode električne sile na tuji zemlji in zaradi tega lahko postane vsa stvar nemogoča. V Dalmaciji se je na primer zgodilo, da je neko veliko podjetje prišlo v velike zgube, ker neki posestnik ni pustil, da se napravi daljnovod čez njegovo posestvo. Zaradi tega so se morali daljnovodi postaviti mnogo kilometrov na okrog, kar je seveda stalo ogromne svote. Vsled takih pojavov je razumljivo, da velika industrija zahteva, da se ji da v tem oziru neka moč, da se ji da možnost za razvoj.

Tudi tako daleč ne gre moj predlog in se sploh ne vtiče v privatno pravno vprašanje, v kolikor se gre za privatnike same. Samo eno stvar hočem, namreč da bi pridobila dežela pravico razlastitve za tista podjetja, ki se ustanove iz deželnih sredstev in ki so v eminentnem interesu deželne kulture. Za deželo samo namerava predloženi zakonski načrt pridobiti neko razlastitveno moč, ker si mi pri tem lahko prihranimo ogromnih svot in na ta način olajšamo tudi občinam, da si ustanove primerne električne naprave. Zakonski načrt, ki ga predlagam, obstoji samo iz 2 paragrafov. Prvi paragraf se glasi (bere — liest):

„§ 1.

V prid podjetjem, ki se z izkoriščanjem vodnih sil v eminentnem interesu deželne kulture izvrše iz deželnih sredstev, sme za potrebne vodne naprave, jezila in za vse naprave in poslopja, ki služijo pridobivanju, pretvarjanju, daljnovodom in oddajanju moči, proti odškodnini pristojna oblast dovoliti razlastitev, oziroma primerno prisilno porabo tuje lastnine.“

Paragraf 2. pa (bere — liest):

„§ 2.

Razlastitvi, oziroma prisilni porabi podvržena so tudi poslopja vsake vrste, dvorišča, vrtovi, kakor tudi obstoječe naprave za izkoriščanje vodnih moči, poslednje pa le s pogojem, da novo podjetje na lastne stroške da razlaščenca, ako zahteva, na razpolago dotlej izkoriščano množino moči in potrebno strojno opravilo, bodisi na dotedanjem ali pa na novem bližnjem obratnem prostoru in povrne z izpremembo obrata združene

stroške; na zahtevo razlaščenca dati mora novo podjetje tudi zadostno jamstvo za vsako, vsled motenja ali ustavitve obrata ali vsled poteka koncesije povzročeno škodo.“

Jaz hočem varno korakati in zaradi tega predlagam za sedaj samo to in samo za podjetja, ki se ustanove iz deželnih sredstev. Ne bo nam škodovalo, ako se nam za sedaj vsaj to sankcionira. To bo za deželo in za občine velike važnosti.

Nastane vprašanje, ali dobimo sankcijo za tak zakon. Vsaka razlastitev je seveda težko vprašanje. Z vsako razlastitvijo segamo v tuje lastninske pravice in v tem oziru je naš občni državljanski zakonik jako strog in sicer po vsej pravici. Tukaj ostane vprašanje, kdaj se sme segati v lastninske pravice in vzeti posamezniku njegove pravice. Po načrtu, ki ga predlagam, smelo bi se mu vzeti pravice le toliko, kolikor je nujno potrebno za splošno korist. Torej razmere med splošnim blagrom in med zasebnimi koristmi je upoštevati. Naš dosedaj veljavni vodni zakon je v tem oziru že prelomil princip absolutne lastnine, a se je omejil glede razlastitve na tako ozki krog, da se mi tega zakona za razlastitev v deželne namene ne moremo posluževati.

§ 6. zakona z dne 30. maja 1869., drž. zakonik št. 93, se namreč glasi (bere — liest):

„Vlada sme tekoče privatne vode, po katerih se lahko z ladjami ali vezanimi plavicami vozi, v ta namen izreči za javno last, držec se tega, kar veleva § 365. občenega državljanskega zakona.“

Ta državni zakon se jako nejasno izraža in se da v tej obliki jako težko in le z veliko silo uporabiti na naše razmere.

Naš kranjski vodni zakon pa pravi v § 14. (bere — liest):

„Ako se na podlagi državne postave § 4., lit. a, voda, ktere lastnik ne potrebuje, podeli komu drugemu v rabo, tedaj se mora v dovolilno pismo, ktero daje državna uprava in jo naredi po predpisu § 4., zapisati vselej tudi ta pogoj, da mora tisti, ki je dobil pravico do vodne rabe, tudi to pravico porabiti v primerno odločenem času, sicer vgasne dovolitev te pravice.“

Torej tukaj se govori o odvetju vode. Vršiti se pa sme to odvetje po načelu „večje gospodarske pomembnosti“. Princip razlastitve je torej tudi že v našem dosedanem zakonu dan, mi pa z novim načrtom zakona določamo še slučaje, ki v dosedanem zakonu niso subsumirani, vsaj ne jasno subsumirani, namreč da bi se smela za potrebne vodne naprave, jezove, sploh za vse naprave in poslopja proti odškodnini dovoliti razlastitev, oziroma primerna prisilna poraba tuje lastnine in da bodo tej razlastitvi, oziroma prisilni uporabi pod gotovimi v zakonu označenimi pogoji podvržena tudi poslopja, dvorišča, vrtovi kakor tudi obstoječe naprave za izkoriščanje vodnih moči.

Prosim, naj visoka zbornica pritrdi mojemu predlogu, ki se naj odkáže upravnemu odseku. Razdelitev pismenega poročila naj se opusti.

Deželni glavar:

Visoka zbornica je čula predlog.
Gospodje, ki se z njim strinjate, blagovolite
ustati.

(Zgodi se. — Geschieht.)

Sprejeto in s tem smo z današnjim dnevnim
redom pri kraju.

Izročilo se mi je pet interpelacij, katere blago-
voli gospod zapisnikar prečitati.

Tajnik Uršič

(bere — liest):

„Vprašanje

poslanca Jakliča na gospoda deželnega glavarja zaradi
gradnje okrajnih cest v Žužemberškem okraju.

Gradnja okrajnih cest v Žužemberškem okraju,
in sicer ajdovške, šmihelske in hinjske je nujna.
Menda ni nobene zapreke več, ki bi zavirala gradbo
cest. Vprašam gospoda glavarja, kdaj namerava de-
želni odbor oddati gradbo omenjenih cest.

Ljubljana, 14. oktobra 1909.

Jaklič l. r.“

Deželni glavar:

Na to vprašanje bom precej odgovoril. Gre se
torej za cestne zgradbe:

- 1.) Ajdovica—Žužemberk,
- 2.) Šmihel do deželne ceste in
- 3.) Zvirče—Hinje.

Čast mi je v tej zadevi naznaniti, da se bo prav
v kratkem vršila obravnava glede odkupa za zgradbe
potrebne sveta in se bodo po ugodnem uspehu teh
obravnav zgradbe takoj konkurenčnim potom raz-
pisale. Nadejam se, da se bodo te cestne zveze iz-
vršile prihodnje leto. Prosim gospoda zapisnikarja,
da čita nadaljuje interpelacije.

Tajnik Uršič

(bere — liest):

„Interpelacija

do preblagorodnega gospoda deželnega glavarja plem.
Šukljeja.

Podpisani se usojajo gospoda deželnega glavarja
vprašati: Kako je s preložitvijo klancev na okrajni
cesti od Metlike do Drašič in Vidošičev, in sicer klanca
v Metliki pod Veselico, klanca na Kodelevcu, Drašički,
Kavranka dalje do Vidošičev? Delo naj se pospeši tako,
da se v prihodnji spomladi prične takoj s preložitvijo
teh klancev!

Ljubljana, dne 14. oktobra 1909.

Matjašič, Ravnikar, Jare, F. Košak, J. Hladnik,
dr. Žitnik, M. Dimnik, Povše, dr. Šusteršič, Bartol,
Jaklič, J. Lavrenčič, Fr. Demšar.“

Deželni glavar:

Na to interpelacijo bom odgovoril jutri.

Tajnik Uršič

(bere — liest):

„Interpelacija

poslanca I. Pibra in tovarišev v zadevi Jeseniškega
vodovoda na blagorodnega gospoda deželnega glavarja
pl. Šukljeja.

Županstvo Jesenice je v teku tekočega leta vlo-
žilo na visoki deželni odbor kranjski prošnjo radi
zgradbe prepotrebne vodovoda za vasi: Jesenice,
Plavž in Prehod.

Načrti in proračuni so priloženi prošnji in se
nahajajo pri visokem deželnem odboru v Ljubljani.

Ker se z delom še ni pričelo in je zaprosen vodo-
vod velika potreba označenim vasem, vprašamo pod-
pisani, ali je gospodu deželnemu glavarju znana za-
deva in ali je voljan vse ukreniti, da se z zgradbo
tega vodovoda čimpreje prične.

I. Piber, dr. Šusteršič, Pogačnik, Fr. Demšar, Man-
delj, I. Zabret, Jaklič, dr. Zajc, Povše, Matjašič,
Ravnikar, Fr. Košak, Bartol, J. Hladnik, Drobnič,
dr. Žitnik, M. Dimnik.“

Deželni glavar:

Tudi na to interpelacijo bom odgovoril jutri.

Tajnik Uršič

(bere — liest):

„Interpelacija

poslanca Bartola do blagorodnega gospoda deželnega
predsednika barona Schwarzar.

Često se dogaja, da pridejo razni kmetovalci v
kazenska postopanja pri politični oblasti zaradi pre-
stopkov proti raznim razglasom o zaprtju živine in
prešičev.

Večinoma so stranke kaznovane ter imajo ne-
potrebna pota in zamude časa, toda popolnoma po
nedolžnem, vsled tega ker ne zvedo o pravem času o
gori imenovanih preklicih. Navadno se razglasi c. kr.
deželne vlade in c. kr. okrajnih glavarstev razglasijo
slededečo nedeljo po prejetju, običajno pred cerkvijo.

C. kr. orožniki pa takoj ko dobijo razglas v roke
prestopke proti razglasom naznanjajo c. kr. okraj-
nemu glavarstvu, kar je neopravičeno.

Usojam si torej staviti sledeča vprašanja:

1.) Je-li gospodu deželnemu predsedniku znano
tako postopanje?

2.) Je-li hoče gospod deželni predsednik naro-
čiti, da postopajo c. kr. okrajna glavarstva proti stran-
kam šele potem, ko so razne odredbe c. kr. deželne
vlade, oziroma c. kr. okrajnih glavarstev, po krajev-
nem običaju razglašene in

3.) Je-li pripravljen gospod deželni predsednik
preskrbeti, da bodejo vedno županstva dobila razne

razglase in prepovedi pravočasno, vsekakor pa vsaj isti čas, kakor c. kr. orožniki?

V Ljubljani, dne 14. oktobra 1909.

Bartol, dr. Žitnik, F. Košak, Jare, dr. Pegan, Kobi, dr. Krek, Drobnič, dr. Šusteršič, Povše, I. Piber, Hladnik, Pogačnik, Dular, dr. Lampe, Jaklič, Matjašič, dr. Zajc, Zabret, Lavrenčič.“

Deželni glavar:

To interpelacijo bom izročil gospodu deželnemu predsedniku.

Tajnik Uršič

(bere — liest):

„I n t e r p e l a c i j a

poslanca Zabreta in tovarišev v zadevi preložitve okrajne ceste v Besnico na gospoda deželnega glavarja.

Prebivalstvo občine Sv. Jošt pričakuje že leta in leta, da se preloži cesta v Besnico. Ljudstvo hoče jasnosti, kje tiči vzrok, da se preložitve zavlačuje.

Usojamo si zato vprašati: Ali hoče gospod deželni glavar pojasniti, v kakšnem štadiju je ta cestna zadeva?

I. Zabret, Jare, I. Hladnik, dr. Pegan, Fr. Demšar, I. Lavrenčič, Bartol, Piber.“

Deželni glavar:

Na to interpelacijo bom tudi jutri odgovoril.

Došle so mi sledeče peticije:

Okrajnocestni odbor v Postojni prosi podpore.

(Se izroči finančnemu odseku. — Wird dem Finanzausschusse zugewiesen.)

Okrajnocestni odbor v Ložu prosi podpore.

(Se izroči finančnemu odseku. — Wird dem Finanzausschusse zugewiesen.)

Okrajnocestni odbor v Senožečah prosi podpore.

(Se izroči finančnemu odseku. — Wird dem Finanzausschusse zugewiesen.)

Okrajnocestni odbor v Vipavi prosi podpore.

(Se izroči finančnemu odseku. — Wird dem Finanzausschusse zugewiesen.)

Okrajnocestni odbor v Il. Bistrici prosi podpore.

(Se izroči finančnemu odseku. — Wird dem Finanzausschusse zugewiesen.)

Vpokojeni bolnični ravnatelj dr. pl. Valenta prosi milostne dovolitve ravnateljske remuneracije za penzijo.

(Se izroči finančnemu odseku. — Wird dem Finanzausschusse zugewiesen.)

Josip Travnar, mestni učitelj v pokoju, prosi za vstetje provizoričnih let v pokojnino.

(Se izroči finančnemu odseku. — Wird dem Finanzausschusse zugewiesen.)

Županstvo občine Predvdor prosi za uvrstitev občinske ceste Zgornje Bele—Srednje Bele v občini Predvdor v kategorijo okrajnih cest.

(Se izroči upravnemu odseku. — Wird dem Verwaltungsausschusse zugewiesen.)

Županstvo občine Št. Jur pri Šmarji prosi deželne podpore za poglobitev struge potoka Št. Juršiče.

(Se izroči finančnemu odseku. — Wird dem Finanzausschusse zugewiesen.)

Julijana Schwickert, posestnica, prosi podpore radi škode v svojih vinogradih vsled toče.

(Se izroči finančnemu odseku. — Wird dem Finanzausschusse zugewiesen.)

Kristina Kermavner, učiteljska vdova, prosi podpore.

(Se izroči finančnemu odseku. — Wird dem Finanzausschusse zugewiesen.)

Vodstvo baronice Lichtenthurnove deklinške sirotišnice prosi za stalno zvišanje dotacije za vzdrževanje osemrazrednice.

(Se izroči finančnemu odseku. — Wird dem Finanzausschusse zugewiesen.)

Sadar Marija, nadučiteljeva sirota v Kostanjevici, prosi za podaljšanje in zvišanje miloščine.

(Se izroči finančnemu odseku. — Wird dem Finanzausschusse zugewiesen.)

Mestni magistrat ljubljanski prosi deželnega pripsevka za zgradbo dveh novih ljudskih šol in višje deklinške šole.

(Se izroči finančnemu odseku. — Wird dem Finanzausschusse zugewiesen.)

Der Krain.-küstenländ. Forstverein in Laibach bittet um Subvention per 1000 K zur Herausgabe der Anleitung zur Bewirtschaftung des Kleinwaldbesitzes.

(Se izroči finančnemu odseku. — Wird dem Finanzausschusse zugewiesen.)

Der Verein zur Pflege kranker Studierender in Wien bittet um Subvention.

(Se izroči finančnemu odseku. — Wird dem Finanzausschusse zugewiesen.)

Županstvo Polšnik prosi podpore za popravo vsled nalivov razdrte občinske ceste Polšnik-Št. Jurje.

(Se izroči finančnemu odseku. — Wird dem Finanzausschusse zugewiesen.)

C. kr. deželni šolski svet tu prosi izjave, če dežela prevzame plače učiteljev za projektovano meščansko šolo v Ljubljani.

(Se izroči finančnemu odseku. — Wird dem Finanzausschusse zugewiesen.)

Županstva Vel. Loka, Moravče, Prapreče, Gračišče in Dobrniče prosijo, da se Šentjanška železnica izpelje iz Št. Janža v Veliko Loko.

(Se izroči upravnemu odseku. — Wird dem Verwaltungsausschusse zugewiesen.)

Okrajno glavarstvo v Krškem izroči prošnjo občin krškega političnega okraja, da se stroški za vzdrževanje meščanske šole prevzamejo na normalnošolski zaklad.

(Se izroči finančnemu odseku. — Wird dem Finanzausschusse zugewiesen.)

Županstva Prevoje, Lukovica, Krtina, Rafolče in Sp. Koseze prosijo, da se ustanovi zakon glede pokončevanja vran in srak.

(Se izroči upravnemu odseku. — Wird dem Verwaltungsausschusse zugewiesen.)

Županstvo v Rovtah prosi, da se podaljša projektovana cestna zveza Rovte—Žiri skozi Soro do Žirov ali Podklanca.

(Se izroči upravnemu odseku. — Wird dem Verwaltungsausschusse zugewiesen.)

Der Verwaltungsrat des Elisabeth-Kinderspitales in Laibach bittet um Bewilligung der Jahressubvention per 600 K pro 1906—1908.

(Se izroči finančnemu odseku. — Wird dem Finanzausschusse zugewiesen.)

Dr. Peter Košenina, okrožni zdravnik v Ljubljani, prosi za II. starostno doklado od 1. maja 1904 dalje.

(Se izroči finančnemu odseku. — Wird dem Finanzausschusse zugewiesen.)

Pavlin Josip, slušatelj c. kr. češke tehlike v Pragi, prosi za dovolitev podpore za nadaljevanje studij.

(Se izroči finančnemu odseku. — Wird dem Finanzausschusse zugewiesen.)

Pedagoško društvo v Krškem prosi za regulacijo plač meščanskim učiteljem.

(Se izroči finančnemu odseku. — Wird dem Finanzausschusse zugewiesen.)

Pirnat Ivan, bivši deželni dacar, sedaj v Cirknici, prosi za izplačilo mu odmerjenih nagrad.

(Se izroči finančnemu odseku. — Wird dem Finanzausschusse zugewiesen.)

Zveza slovenskih pevskih društev v Ljubljani prosi za dovolitev denarne podpore.

(Se izroči finančnemu odseku. — Wird dem Finanzausschusse zugewiesen.)

Deželni šolski svet v Ljubljani izroči prošnjo bivše provizorične učiteljice Adele Martine za podelitev miloščine.

(Se izroči finančnemu odseku. — Wird dem Finanzausschusse zugewiesen.)

Deželna zveza kranjskih obrtnih zadrug v Ljubljani prosi, da se pri sklepanju volilnega reda za deželni zbor vpoštevajo interesi kranjskih obrtnikov.

(Se izroči ustavnemu odseku. — Wird dem Verfassungsausschusse zugewiesen.)

Odsek za snovanje javne čitalnice in knjižnice v Ljubljani prosi prepustitve duplikatov iz muzejske knjižnice.

(Se izroči finančnemu odseku. — Wird dem Finanzausschusse zugewiesen.)

Der Verein für Zwangerziehung und Fürsorge in Korneuburg bittet um Subvention.

(Se izroči finančnemu odseku. — Wird dem Finanzausschusse zugewiesen.)

Das Kuratorium der Mensa academica an der Wiener Universität bittet um Subvention pro 1905—1906.

(Se izroči finančnemu odseku. — Wird dem Finanzausschusse zugewiesen.)

Der Medizinische Unterstützungsverein an der Wiener Universität bittet um Subvention pro 1906.

(Se izroči finančnemu odseku. — Wird dem Finanzausschusse zugewiesen.)

Odbor podpornega društva za slušatelje prava na Dunajskem vsenčilišču prosi podpore za l. 1905/06.

(Se izroči finančnemu odseku. — Wird dem Finanzausschusse zugewiesen.)

Posestniki iz vasi Dolenji Zemon pri Jablanici prosijo, da se občinska cesta pri Vrbovem skozi Dolenji Zemon do Reške državne ceste uvrsti med okrajne ceste.

(Se izroči upravnemu odseku. — Wird dem Verwaltungsausschusse zugewiesen.)

Občine Sv. Jošt, Horjul in Trata prosijo, da se zgradi okrajna cesta iz Vrzdence čez Sv. Jošt in Lučine do Trate.

(Se izroči upravnemu odseku. — Wird dem Verwaltungsausschusse zugewiesen.)

Županstvo v Horjulu prosi deželnega prispevka za zgradbo okrajne ceste iz Vrzdence čez Sv. Jošt do Trate.

(Se izroči finančnemu odseku. — Wird dem Finanzausschusse zugewiesen.)

Gremij trgovcev v Ljubljani prosi za redni letni prispevek za vzdrževanje gremijalne trgovske šole.

(Se izroči finančnemu odseku. — Wird dem Finanzausschusse zugewiesen.)

Modic Franc, bivši cestar v Nemški Vasi pri Ložu, prosi za mesečno podporo.

(Se izroči finančnemu odseku. — Wird dem Finanzausschusse zugewiesen.)

Posestniki iz Dolenjega Jezera in Dolenje Vasi prosijo za podporo za napravo cestnega nasipa in mostu čez Cirkniško jezero in za dovozna pota.

(Se izroči finančnemu odseku. — Wird dem Finanzausschusse zugewiesen.)

Die Leitung der Studentenküche in Gottschee bittet um Subvention.

(Se izroči finančnemu odseku. — Wird dem Finanzausschusse zugewiesen.)

Das Kuratorium der Mensa academica an der Wiener Universität bittet um Subvention.

(Se izroči finančnemu odseku. — Wird dem Finanzausschusse zugewiesen.)

Der medizinische Unterstützungsverein an der Wiener Universität bittet um Subvention.

(Se izroči finančnemu odseku. — Wird dem Finanzausschusse zugewiesen.)

Der Unterstützungsverein an der k. k. technischen Hochschule in Wien bittet um Subvention.

(Se izroči finančnemu odseku. — Wird dem Finanzausschusse zugewiesen.)

Der Verein zur Pflege kranker Studierender in Wien bittet um Subvention.

(Se izroči finančnemu odseku. — Wird dem Finanzausschusse zugewiesen.)

Der Krain.-küstenländ. Forstverein in Laibach legt vor eine Resolution wegen Schaffung eines Waldkommassations- und Vermarktungsgesetzes.

(Se izroči upravnemu odseku. — Wird dem Verwaltungsausschusse zugewiesen.)

Der k. k. österr. Pomologenverein in Leechwald bittet um Subventionierung des österr. Obstgrundbuches.

(Se izroči finančnemu odseku. — Wird dem Finanzausschusse zugewiesen.)

Der Kriegerdenkmal-Ausschuß in Deutsch-Wagram bittet um Subvention zur Errichtung eines Kriegerdenkmales.

(Se izroči finančnemu odseku. — Wird dem Finanzausschusse zugewiesen.)

Das Komitee zur Errichtung eines Kaiser Rudolf von Habsburg-Denkmales in Wien bittet um Subvention.

(Se izroči finančnemu odseku. — Wird dem Finanzausschusse zugewiesen.)

Županstvo Preserje prosi za izločitev iz vrhniškega in združitve z ljubljanskim sodnim okrajem.

(Se izroči ustavnemu odseku. — Wird dem Verfassungsausschusse zugewiesen.)

C. kr. deželna vlada tu predloži razpravne spise glede razdružitve občine Sv. Križ pri Svibnjem v dve občini.

(Se izroči ustavnemu odseku. — Wird dem Verfassungsausschusse zugewiesen.)

Der Unterstützungsverein für Hörer der k. k. Hochschule für Bodenkultur in Wien bittet um Subvention.

(Se izroči finančnemu odseku. — Wird dem Finanzausschusse zugewiesen.)

Županstvo občine Sp. Idrija prosi podpore za vzdrževanje občinske ceste na Konomljo.

(Se izroči finančnemu odseku. — Wird dem Finanzausschusse zugewiesen.)

Zadružna zveza v Ljubljani prosi za podporo.

(Se izroči finančnemu odseku. — Wird dem Finanzausschusse zugewiesen.)

Bolniški kurat Gregor Flis in predstojnica usmljenih sester Leopoldina Hoppe prosita za napravo cerkvenih stolov v deželno-bolniški cerkvi.

(Se izroči finančnemu odseku. — Wird dem Finanzausschusse zugewiesen.)

Mestni magistrat v Ljubljani prosi, da se z letom 1905/1906 druga mestna osemrazrednica preosnuje v petrazredno ljudsko šolo in trirazredno meščansko deško šolo.

(Se izroči finančnemu odseku. — Wird dem Finanzausschusse zugewiesen.)

Vodstvo c. kr. strokovne šole za čipkarstvo v Idriji prosi, da se ustanovi pet ustanov po 200 K za obiskovalke čipkarske šole.

(Se izroči finančnemu odseku. — Wird dem Finanzausschusse zugewiesen.)

Der Verein der Beamten der österr. Landes- und sonstigen öffentlichen Zwangsarbeits- und Besserungs-

anstalten in Korneuburg bittet um Subvention pro 1905.

(Se izroči finančnemu odseku. — Wird dem Finanzausschusse zugewiesen.)

Der Unterstützungsverein für dürftige und würdige Hörer an der k. k. Bergakademie in Leoben bittet um Subvention pro 1905.

(Se izroči finančnemu odseku. — Wird dem Finanzausschusse zugewiesen.)

Globočnik Otilija, vdova okrožnega zdravnika v Cerkljah, prosi dovolitve mesečne podpore.

(Se izroči finančnemu odseku. — Wird dem Finanzausschusse zugewiesen.)

Društvo „Zadruga za domačo prašičorejo in živinorejo“ v Ribnici prosi podpore.

(Se izroči finančnemu odseku. — Wird dem Finanzausschusse zugewiesen.)

Županstvo v Radencah prosi podpore za zgradbo nove občinske ceste v Dolenjih Radencah.

(Se izroči finančnemu odseku. — Wird dem Finanzausschusse zugewiesen.)

Županstvo v Dovjem in Slovensko planinsko društvo v Ljubljani prosita 1000 K podpore za popravilo ceste iz Mojstrane v Vrata in za preložitve klancev.

(Se izroči finančnemu odseku. — Wird dem Finanzausschusse zugewiesen.)

Golmajer Franc, nadučitelj v pok. v Radovljici, prosi za zvišanje pokojnine.

(Se izroči finančnemu odseku. — Wird dem Finanzausschusse zugewiesen.)

Gantar Ivan, nadučitelj v pok. v Ljubljani, prosi za zvišanje pokojnine, oziroma za šesto starostno doklado.

(Se izroči finančnemu odseku. — Wird dem Finanzausschusse zugewiesen.)

Županstvo Ribno prosi podpore za popravilo kupljeniškega mostu čez Bohinjsko Savo.

(Se izroči finančnemu odseku. — Wird dem Finanzausschusse zugewiesen.)

Kunšič Marija, nadučiteljeva vdova v Ljubljani, prosi denarne podpore.

(Se izroči finančnemu odseku. — Wird dem Finanzausschusse zugewiesen.)

Odbor „Slovenske šolske matice“ v Ljubljani prosi denarne podpore za izdajanje pedagoških knjig.

(Se izroči finančnemu odseku. — Wird dem Finanzausschusse zugewiesen.)

Kobe Ivan, posestnik v Vukoveah, občina Vinica, prosi denarne podpore za napravo vodnjaka.

(Se izroči finančnemu odseku. — Wird dem Finanzausschusse zugewiesen.)

Bozja Josip, nadučitelj v pok., prosi za zvišanje pokojnine in priznanje vseh službenih let.

(Se izroči finančnemu odseku. — Wird dem Finanzausschusse zugewiesen.)

Die Österr. Gesellschaft zur Bekämpfung des Straßenstaubes bittet um Bewilligung einer Jahressubvention.

(Se izroči finančnemu odseku. — Wird dem Finanzausschusse zugewiesen.)

Kaligar Hedvika, nadučiteljova vdova v Ljubljani, prosi za zvišanje odgojnine svojim otrokom.

(Se izroči finančnemu odseku. — Wird dem Finanzausschusse zugewiesen.)

Wurner Amalija, vdova okrožnega zdravnika v Kostanjevici, prosi za dovolitev miloščine.

(Se izroči finančnemu odseku. — Wird dem Finanzausschusse zugewiesen.)

Malavašič Marijana, posestnica pri Sv. Joštu, prosi za odpis 3 % potresnega posojila 1000 K.

(Se izroči finančnemu odseku. — Wird dem Finanzausschusse zugewiesen.)

Bartl Josipina, nadučiteljova vdova v Ljubljani, prosi za posmrtno četrt po svojem ranjkem možu.

(Se izroči finančnemu odseku. — Wird dem Finanzausschusse zugewiesen.)

Klinar Franc, umirovljeni učitelj v Ljubljani, prosi za zvišanje pokojnine.

(Se izroči finančnemu odseku. — Wird dem Finanzausschusse zugewiesen.)

Adamič Janez, posestnik v Ponikvah, prosi podpore za trebljenje požiralnika ob vodi Rašiči.

(Se izroči finančnemu odseku. — Wird dem Finanzausschusse zugewiesen.)

Koller Marija, učiteljova vdova v Ljubljani, prosi za zvišanje pokojnine.

(Se izroči finančnemu odseku. — Wird dem Finanzausschusse zugewiesen.)

Gostiša Marija, učiteljska vdova v Novem Mestu, prosi podpore za odgojo otrok.

(Se izroči finančnemu odseku. — Wird dem Finanzausschusse zugewiesen.)

Mauer A. v Zagorju prosi za dovolitev deželnega prispevka za zgradbo železnega mostu čez Savo pri St. Jakobu.

(Se izroči finančnemu odseku. — Wird dem Finanzausschusse zugewiesen.)

Zdravstveni okrožni zastop v Žužemperku prosi, da se stroški za uradne ordinacijske dneve v Smuki, Ambrusu in Ajdovcu plačajo iz deželnega zaklada.

(Se izroči finančnemu odseku. — Wird dem Finanzausschusse zugewiesen.)

Dominik Emilie, Distriktsarztswitwe in Laibach, bittet um Erhöhung der Gnadengabe.

(Se izroči finančnemu odseku. — Wird dem Finanzausschusse zugewiesen.)

Nadeniszek Anton, Ingenieur, derzeit in Cilli, bittet anlässlich seiner Dienstesündigung um Zuerkennung einer Abfertigung.

(Se izroči finančnemu odseku. — Wird dem Finanzausschusse zugewiesen.)

Odbor mlekarške zadruga v Košani prosi za odpis brezobrestnega posojila 900 K.

(Se izroči finančnemu odseku. — Wird dem Finanzausschusse zugewiesen.)

Deželni glavar:

Naznanjam še, da bo prihodnja seja jutri ob 9. uri zjutraj, in sicer s sledečim dnevnim redom:

(Glej dnevni red prihodnje seje. — Siehe Tagesordnung der nächsten Sitzung.)

Prosim, da se zaradi prekratkega časa ne bo zahtevalo čitanje zapisnika. Zaključim sejo.

Konec seje ob 7. uri 35 minut zvečer. — Schluss der Sitzung um 7 Uhr 35 Minuten abends.

